

Pavol KOCHAN

Ján PILKO

**Biblicko – teologický pohľad na kresťanskú
rodinu ako východisko pre spoločenskú
krízu**

ThDr. Pavol KOCHAN, PhD.

ThDr. Ján PILKO, PhD.

**Biblicko – teologický pohľad na
kresťanskú rodinu ako východisko pre
spoločenskú krízu**

Gorlice 2021

Názov: Biblicko – teologický pohľad na kresťanskú rodinu ako východisko pre spoločenskú krízu

Autor: ThDr. Pavol KOCHAN, PhD.
ThDr. Ján PILKO, PhD.

Recenzenti: prof. ThDr. Milan Gerka, CSc.

doc. ThDr. Štefan Šak, PhD.

doc. PhDr. Bohuslav Kuzyšín, PhD.

Technický redaktor: ThDr. Ján Pilko, PhD.

Vydavateľstvo: Diecezjalny Ośrodek Kultury
Prawosławnej "ELPIS" w Gorlicach

ISBN ISBN 978-83-63055-65-3

ÚVOD	6
CHÁPANIE MANŽELSTVA A RODINY V OBDOBÍ STAREJ ZMLUVY	7
Egypt	7
Grécko.....	9
Rodina na stránkach Svätého Písma.....	12
Kresťanská rodina je lúčom svetla v temnom období spoločnosti	18
Problematika súčasnej kresťanskej rodiny	21
Úcta v rodine.....	26
Biblicko-teologické ponímanie úlohy ženy v kresťanskom manželstve	29
Výchova detí a duchovný život v rodine kňaza.....	34
Výchova podľa svätého Jána Zlatoústeho.....	37
Duchovné poučenia Svätého Jána Zlatoústeho	39
Poučenie svätého Jána Zlatoústeho otcom o rozprávání príbehov zo Svätého Písma.....	42
Súčasná výchova detí v kresťanskej rodine	45
NÁSTRAHY A NEBEZPEČENSTVÁ VPLÝVAJÚCE NA ŽIVOT V KRESŤANSKEJ RODINE.....	53
Patologické javy v kresťanskej rodine a ich príčiny	55
Povery a oslavy rôznych „pohanských“ sviatkov	65

Halloween	65
Zoznam bibliografických odkazov:	70
Register	76

ÚVOD

Ako pravoslávni kresťania sme požehnaní krásnym a bohatým duchovným dedičstvom, ktoré nám ponúka rodina. Okrem svätých životov, ktoré sú príkladom rodinného života v spoločenstve s Bohom, nachádzame množstvo homílií a listov, ktoré nám ponúkajú rady do manželského života a výchovu detí.

Z tohto dedičstva a zdrojov našej pravoslávnej viery môžeme vidieť, že pravoslávna kresťanská rodina je predovšetkým rodinou, ktorá žije v silnom spojení s Bohom. Boh je zdrojom a identitou rodiny. Rodiny, ktoré sú spojené s Bohom, budú také, ako ich Boh chce mať. Okrem toho, vzťah a spoločenstvo s Bohom sa vytvára, keď rodiny využívajú prostriedky, ktoré ponúka naša viera. Keď rodina čítajú Sväté Písmo a ich srdce a myseľ sú naplnené Božou pravdou, keď sa rodina dozvedá o svätom živote rodičov a detí, ktorí sa stali svätými, a snaží sa nasledovať ich svedectvo, keď sa rodina plne zúčastňuje na živote farnosti prostredníctvom bohoslužieb, svätých tajín, táto rodina je pravoslávnou kresťanskou rodinou. Z tohto vzťahu s Bohom a so silnou a identitou pravoslávnej kresťanskej rodiny je potom schopná odhaliť skutočný charakter a zmysel jej skutočného poslania na tomto svete.

Kresťanská rodina, ponúka v dnešných časoch poznačených rôznymi krízami, počnúc materiálnymi, končiac duchovnými krásne a sväté svedectvo o svete požehnaného a hojného života v spoločenstve s Bohom. Pravoslávna kresťanská rodina pozná Christovu lásku, ktorá prevyšuje poznanie a je naplnená celou Božou plnosťou.¹

¹ Ef. 3, 16 – 19.

Rodina v rôznych kultúrach a náboženstvách prechádzala rôznymi etapami vývoja a problémami danej doby. Predkladaná monografia sa pokúsi nahliadnuť na jednotlivé úskalia a ťažkosti, ktorými dnes prechádza kresťanská rodina z pohľadu Svätého Písma, teológie, psychológie a pedagogiky.

CHÁPANIE MANŽELSTVA A RODINY V OBDOBÍ STAREJ ZMLUVY

Egypt

Rodina bola považovaná za jadro staroegyptskej spoločnosti. Túto vážnosť cítiť aj v samotnom náboženstve, kde nachádzame rodinné vzťahy jednotlivých božstiev. Patričná hrdosť bola vyjadrovaná v rodovej línii podľa otca aj podľa matky. Z toho vyplývala aj otázka úcty detí k rodičom, čo sa prejavilo v povinnostiach zabezpečiť starostlivosť o rodiča a následne po smrti aj pohreb zo strany najstaršieho potomka. Silný cit pre rodinné vzťahy a rodovú líniu môžeme vidieť aj v jazyku Egypťanov. V egyptskej spoločnosti totiž pravdepodobne existoval jediný výraz pre označenie matky a starej matky, rovnako to platilo aj v prípade pomenovania otca a starého otca. Ešte ťažšie je rozlíšiť v jazyku syna od vnuka alebo synovca, či dcéru od vnučky alebo netere. Snáď najpozoruhodnejším je pomenovanie manželky, ktorá bola vyjadrená rovnakým ekvivalentom ako sestra. Zrejme šlo o zámer, čím sa potvrdzuje fakt, ako rešpektovali a vysoko hodnotili starovekí Egypťania vzájomné väzby medzi ženou a mužom v manželskom zväzku.² Tu musíme opäť upozorniť na úzky vzťah medzi chápaním manželstva a rodiny. Manželstvo bolo vnímané ako sociálne usporiadanie, ktoré regulovalo majetok. Do manželstva nevstupovali ani

² Pozri BREWER, D. J. – TEETER, E. 2001. *Egypt and the Egyptians: Ancient Egyptian Society and Family Life*. (online). Cambridge University Press, 2001. [2018-10-06]. Dostupné z: <http://fathom.lib.uchicago.edu/2/21701778/>.

náboženské či štátne zákony. Na rozdiel od dokumentov, ktoré sa týkali majetkových záležitostí (ako napríklad tzv. „Manželské zmluvy“), samotné manželstvá neboli registrované. To znamená, že manželstvo ako spolužitie muža a ženy bolo uznané od času, kedy pár začal spolu žiť.³

Narodenie dieťaťa bolo z jednej strany obdobím radosti, z druhej strany prinášalo veľa starostí kvôli vysokej miere úmrtnosti detí a stresu pri pôrode. Pôrod bol považovaný za prírodný jav a nie za chorobu, takže pomoc pri pôrode zvyčajne vykonávala pôrodná asistentka. Detská úmrtnosť v starovekom Egypte bola zrejme vysoká. Určitý dôkaz tohto javu v starovekom Egypte nachádzame na mnohých cintorínoch, kde vrchol detskej úmrtnosti dosiahla približne štvrtý rok dieťaťa. Ide o rok, ktorý je dnes archeológmi považovaný za rok, kedy matka v Egypte prestala dojčiť dieťa. Deti, ktoré dosiahli piaty rok života, boli zaradené do spoločnosti. Deťom bol umožnený dostatok času na hranie, ale akonáhle dozreli v detstve (koniec dojčenia), začali sa učiť. Dcéry pomáhali matkám s domácimi úlohami alebo s nimi pracovali v niektorých oblastiach. Ostatné ženy v domácnosti matky pomáhali pri starostlivosti o mladších súrodencov. Synovia nasledovali svojich otcov do svojho zamestnania, najprv vykonávali jednoduché práce, neskôr pracovali a vykonávali dôležitejšie úlohy. Rodičia oboznamovali svoje deti s myšlienkami o svete, o ich náboženskom pohľade, etických zásadách a správnom správaní. Koniec detstva u dievčaťa skončil zrejme v čase, kedy sa začala meniť na ženu. V prípade chlapcov to bola rituálna obriezka, aj keď z niektorých zdrojov vyplýva, že nebola

³ Pozri BREWER, D. J. – TEETER, E. 2001. *Egypt and the Egyptians: Ancient Egyptian Society and Family Life*. (online). Cambridge University Press, 2001. [2018-10-06]. Dostupné z: <http://fathom.lib.uchicago.edu/2/21701778/>.

uskutočňovaná ako povinnosť. Mladí muži si zvyčajne nevybrali vlastnú kariéru. Pri čítaní diel od Herodota a Diodora sa dozvedáme o dedičnom povolani. Toto nebol systém povinného dedičstva, ale snaha odovzdať otcovu úlohu jeho deťom. Syn bol obyčajne označovaný ako "zamestnanec staroby svojho otca", a bol určený na pomoc staršiemu pri výkone jeho povinností a nakoniec za jeho nástupcu.⁴ Mladí ľudia vstupovali do manželstva okolo 16.-20. roku života. Keďže v egyptskom povedomí, čo sa prejavilo aj v ich náboženstve, bola hlavnou témou plodnosť a zachovanie rodu, išlo o vek, kedy snúbenci boli schopní etablovať sa v spoločnosti a založiť udržateľnú rodinu. Egypťania boli skôr monogamní, aj keď to vôbec neplatilo pre panovníka. Cit pre manželské spolužitie bolo silne vkorenené, o čom svedčia niektoré texty, medzi nimi báseň lásky Nového kráľovstva: „Tvoja ruka je v mojej ruke, moje telo sa chváli radosťou, moje srdce je vyvýšené, pretože kráčame spolu,“ ... „Je krajšia ako ktorákoľvek iná dievčina, ona je ako hviezda stúpajúca ... s krásnymi očami na pohľad a sladkými perami na bozkávanie.“⁵

Grécko

Rodina a manželstvo boli v Homérovskej spoločnosti viac otázkou skutočnosti než zákona a zvyčajne boli využívané pre

⁴ Pozri BREWER, D. J. – TEETER, E. 2001. *Egypt and the Egyptians: Ancient Egyptian Society and Family Life*. (online). Cambridge University Press, 2001. [2018-10-06]. Dostupné z: <http://fathom.lib.uchicago.edu/2/21701778/>.

⁵ Pozri BREWER, D. J. – TEETER, E. 2001. *Egypt and the Egyptians: Ancient Egyptian Society and Family Life*. (online). Cambridge University Press, 2001. [2018-10-06]. Dostupné z: <http://fathom.lib.uchicago.edu/2/21701778/>.

politické zámery.⁶ O vysoko citlivom vnímaní rodiny v antickom Grécku sa dozvedáme z dobových literárnych pamiatok. V Euripidovej hre *Medea* sa rodina dostáva do pozície silnej kultúrnej hodnoty, ktorá sa prakticky dodnes nezmenšila. V spomínanej hre je zobrazená Medea, ktorá zavraždila kráľa Kreona s dcérou ako aj svoje vlastné deti. Spravidla v mytológii takýto počín znamenal prísny trest, avšak Medea prejavila veľký žiaľ nad stratou vlastných detí, napriek tomu, že to bola jej ruka, ktorá ich usmrtila. (verš 1222-1224).⁷ Silný moment rodinného putá, hlavne čo sa týka rodiča a dieťaťa, vidíme v tomto prípade najviac v záchrane Medey. Bohovia ju chceli potrestať, avšak jej starý otec Helios ju zachraňuje. (verš 1292-1297).⁸ Medea sa zachránila, pretože bola príbuzná s Heliom. Hoci zabila svojich synov a nahnevala Helia, rodinný príslušník v núdzi nebol ignorovaný. Rodina bola v tejto kultúre dôležitou hodnotou a koncepciou. Tu neexistovalo ospravedlnenie za to, že človek nedokázal pomôcť rodinnému príslušníkovi v núdzi, najmä ak je človek vo vzťahu s bohom. To je dôvod, prečo Helios zachránil svoju vnučku Medeu.

O prísnych trestoch v prípade násilia v rodine nám vypovedá postava Tantalala (nom. Tantalus). Tantalus ako syn Dia (nom. Zeus) bol v mytológii jediným smrteľníkom, ktorý mohol prijímať ambróziu a nektár a zdržiavať sa na Olympe.

⁶ LACEY, W. K. 1968. *The Family in Classical Greece*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1968. s. 33-50.

⁷ Pozri Εὐριπίδου Μήδεια. In: *Aeschyli Tragoediae Prometheus, Persae, et Septem at Ehebas, Sophoclis Antigone, Euripidis Medea*. (offic. Johannis Henrici Heitz). Univefitatis typographi. 1779. s. 273.

⁸ Pozri Εὐριπίδου Μήδεια. In: *Aeschyli Tragoediae Prometheus, Persae, et Septem at Ehebas, Sophoclis Antigone, Euripidis Medea*. (offic. Johannis Henrici Heitz). Univefitatis typographi. 1779. s. 276.

Z vlastnej nenávisťi k olympským bohom zavraždil svojho jediného syna a dal ho ako pokrm bohom. Zdesení bohovia potrestali Tantara obzvlášť neobyčajným a tvrdým trestom: na veky bol umiestnený do jazera v Háde trýznený smädom a hladom uprostred miesta súženia. Vždy keď sa zohol k hladine, aby sa napil, voda zmizla. Nad jeho hlavou viselo množstvo ovocia zo stromov, avšak vždy keď sa načiahol, vietor nadvihol konáre stromov s ovocím. Bohovia Tantara nepotrestali len kvôli zabitiu vlastného syna, ale aj za to, že sa snažil poškodiť bohom svojimi trikmi. Aj keď bol synom Dia, je potrestaný za to, že ide proti svojej rodine, bohom. To ukazuje, že ak niekto pôjde proti rodinnému príslušníkovi vysokej hodnosti, nebude ušetrený, pretože rodina je dôležitá.⁹

Ešte výrazný dôraz na rodinné vzťahy badáme v Sofoklovej Antigone. Antigona pochováva svojho brata napriek zákazu kráľa, pretože jej brat bol označený za zradcu. Človek, ktorý nebol riadne pochovaný, nemohol prejsť cez rieku Styx, aby dosiahol pokoj na mieste mŕtvych. Antigona otvorene odporovala príkazu kráľa, pretože úcta k jej bratovi bola väčšia ako starostlivosť o vlastné telo.¹⁰ Snáď neexistuje väčší spôsob vyjadrenia o dôležitosti rodiny, než je jej postavenie na prvom mieste v živote človeka a ochota vzdať sa vlastného života kvôli pomoci členovi rodiny bez ohľadu na to, aký skutok príbuzný spáchal.

⁹ Pozri HAMILTON, E. *Mythology*. (Back Bay Books, NY, 1998), 346-347. In: Bernholc, E. D. 2011. *The Value of Family in Ancient Greek Literature*. *Ancient History Encyclopedia*. (online). [2018-09-02]. Dostupné z: <https://www.ancient.eu/article/254/>

¹⁰ Σοφοκλέους Αντιγόνη. In: *Aeschyli Tragoediae Prometheus, Persae, et Septem at Ehebas, Sophoclis Antigone, Euripidis Medea*. (offic. Johannis Henrici Heitz). Univefitatis typographi. 1779. s. 163.

Rodina na stránkach Svätého Písma

V Biblii nachádzame niekoľko miest, ktoré sa vyjadrujú o rodine, rodičoch, deťoch a ich vzťahoch. Zo všetkých kníh Biblie najviac miest nachádzame v textoch Starej zmluvy, konkrétne v knihe Príslovia a o niečo menej v Novej zmluve:

V Starej zmluve sú to tieto verše:

- „Veď vstáva ešte za noci a rozdeľuje pokrm svojej čeladi a prácu svojim dievčatám. Obzrie sa za poľom a (hneď) ho kupuje, vinicu vysádza zo zárobku svojich rúk. Chrabrosťou si prepasuje bedrá a zosilňuje svoje ramená... Keď prehovorí jej synovia, dobre rečia jej a jej manžel zahrňa ju pochvalou.“ Prisl 31, 15-17 a 28.
- „Navykaj chlapca na životnú dráhu, ktorej sa mu treba pridržať, a neodchýli sa od nej ani v starobe.“ Prisl 22, 6.
- „Poslúchaj svojho otca, on ťa splodil, a nepohrdaj svojou matkou, keď zostarla.“ Prisl 23, 22.
- „Zachovaj prikázania svojho otca, syn môj, a nepohrdaj naučením svojej matky!“ Prisl 6, 20
- „Múdry syn naplňuje (svojho) otca radosťou, pochabý človek pohŕda však svojou matkou.“ Prisl 15, 20.
- „Počúvaj, syn môj, napomínanie svojho otca a neopúšťaj naučenie svojej matky.“ Prisl 1, 8.
- „Ten, kto sa prehrešuje proti svojmu domu, bude vietor žať, blázon však bude slúžiť múdremu.“ Prisl 11, 29.

- „Búra svoj dom, kto sa lakomo zháňa za ziskom, ten však, kto nenávidí podplácanie, bude žiť.“ Prisl 15, 27.

- „Dieťa moje, ujmi sa svojho otca v starobe a nezarmucuj ho počas jeho života. A ak by strácal súdnosť, maj ohľad na neho, nezneváž ho, keď ty si v plnej sile, lebo milosrdenstvo voči otcovi nebude zabudnuté, započíta sa ti k dobru na odčinenie tvojich hriechov.“ Sir 3,12-14

- „No milosrdenstvo Pánovo je od večnosti až na večnosť voči tým, čo sa ho boja a jeho spravodlivosť chráni ich detné deti, tie, čo zachovávajú jeho zmluvu, čo pamätajú na jeho prikázania a plnia ich.“ Ž 102, 17-18.

- „Hľa, Pánovým dedičným darom sú synovia, jeho odmenou je plod lona. Čím sú bojovníkovi šípy v ruke, tým sú vám synovia z mladých liet. Blažený muž, ktorý si nimi tulec naplnil: neutrpí hanbu, keď bude rokovať s nepriateľmi v bráne.“ Ž 126, 3-5.

- „Cti svojho otca a svoju matku, aby si dlho žil na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh!“ 2Mjž 20, 12.

- „Ak sa vám však nepáči slúžiť Pánovi, tak si dnes vyvolte, komu chcete slúžiť, či bohom, ktorým slúžili vaši otcovia na druhej strane potoka, alebo bohom Amorejčanov, v ktorých krajine bývate. Ja však a môj dom, my chceme slúžiť Pánovi.“ Joz 24, 15.

- „Bojte sa každej matky a otca a zachovávajújte moju sobotu. Ja som Pán, váš Boh.“ 3Mjž 19, 3.

- „Cti svojho otca a svoju matku, ako ti prikázal Pán, tvoj Boh, aby dni tvojho života dlho trvali a aby sa ti darilo na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh!“ 5Mjž 5, 16.

- „Ak má niekto zaťatého a nepoddajného syna, ktorý nepočúva na otcove a matkine rozkazy, a keď ho karhajú, nevšima si ich, nech ho otec a matka vezmú a privedú k starším jeho mesta, k bráne jeho bydliska, a nech povedia starším mesta: „Tento náš syn je zaťatý a nepoddajný. Nechce nás počúvať, je hýrivec a pijan.“ A nech ho všetci ľudia toho mesta ukameňujú na smrť, aby ste tak odstránili zlo spomedzi seba a aby sa obával celý Izrael, keď to počuje.“ 5Mjž 21, 18-21.

V Novej zmluve sú to tieto verše:

- „Veď kto sa nestará o svojich, najmä o domácich, zaprel vieru a je horší ako neveriaci.“ 1Tim 5, 8.

- „Bol nábožný a bohobojný [Kornélius] s celým svojím domom. Dával veľa almužien ľudu a ustavične sa modlil k Bohu.“ Sk 10, 2.

- „Znášajte sa navzájom a odpúšťajte si, ak by mal niekto niečo proti druhému. Ako Pán odpustil vám, tak aj vy!“ Kol 3,13.

- „A vy, otcovia, nedráždite svoje deti k hnevu, ale vychovávajte ich prísne a napomínajte ich v Pánovi.“ Ef 6, 4.

- „Láska je trpezlivá, láska je dobrotivá; nezávidí, nevypína sa, nevystatuje sa, nie je nehanebná, nie je sebecká, nerozčuľuje sa, nemyslí na zlé, neteší sa z nepravosti, ale raduje sa z pravdy. Všetko znáša, všetko verí, všetko dúfa, všetko vydrží.“ 1Kor 13, 4-7.

- „Lebo Boh povedal: »Cti svojho otca i matku« a: Kto by zlorečil otcovi alebo matke, musí zomrieť.“ Mt 15, 4.

- „Deti, poslúchajte rodičov vo všetkom, lebo je to milé Pánovi!“ Kol 3, 20.
- „Deti, poslúchajte svojich rodičov v Pánovi, lebo je to spravodlivé. Cti svojho otca i matku, to je prvé prikázanie s prisľúbením: Aby ti dobre bolo a aby si dlho žil na zemi.“ Ef 6, 1-3.

Inštitúcia rodiny bola ustanovená Bohom ako stály zväzok muža a ženy založený na vzájomnej láske a vzájomnej pomoci.¹¹ Biblia opisuje manželstvo ako fyzickú a duchovnú jednotu muža a ženy, ktorí boli pre seba stvorení.¹² Títo dvaja sa stanú jedným telom. „A muž povedal: Hľa, toto je kosť z mojich kostí a mäsa z môjho tela, ona bude volaná za ženu, pretože je vzatá od svojho manžela. Preto muž opustí svojho otca a matku a bude sa držať svojej ženy, a jedno telo.“¹³ Dvaja sa stanú jedným telom, všetko majú spoločné, patria k sebe a sú jedno. Dualizmus ako túžba po nezávislosti sa v tomto prípade stáva individualizmom, čo je opakom jednoty.¹⁴

Vzťah rodičov a detí je natoľko dôležitá téma, že v nej vidíme paralelu vo vzťahu Boha a človeka. Na jednotlivých miestach Biblie vidíme toto rodičovstvo zo strany Boha: A povedz faraónovi: Takto hovorí Pán: Môj synu Izraelu, môj prvorodený.“¹⁵ U proroka Ozeáša zasa čítame: „Vtedy hovoril: „Daj mu meno Nie môj ľud, lebo vy nie ste môj ľud a ja

¹¹ Pozri 1Mjž 2, 18.

¹² Pozri 1Mjž 2, 24. Porovnaj Mt 19, 5.

¹³ 1Mjž 2, 23-24.

¹⁴ Pozri Библейский взгляд на семью. Краткий конспект одноимённой дискуссии. In: Библейский Дискуссионный Клуб г. Монреаль. (online). [2018-10-11]. Dostupné z: <http://cogmtl.net/Articles/055.htm>.

¹⁵ 2Mjž 4, 22.

nebudem váš... Vtedy miesto toho, že by im vraveli: Vy ste Nie môj ľud, budú im hovoriť: Synovia živého Boha.“¹⁶ A ústami proroka Malachiáša Boh sa pýta: „Syn si má ctiť otca a sluha svojho pána. Ak som ja otec, kde je úcta ku mne? Ak som Pán, kde je bázeň voči mne? - hovorí Pán zástupov.“¹⁷ A prorok Ozaiáš ho dopĺňa: „Teraz však, Pane, ty si náš otec, my sme len hlina a ty si náš tvorca, všetci sme dielom tvojich rúk. Nehnevaj sa, Pane, tak veľmi a nespomínaj na hriech naveky; hľa, pozri, my všetci sme tvoj ľud.“¹⁸ V Novej zmluve sa toto otcovstvo a synovstvo vo vzťahu Boha a človeka potvrdzuje a upevňuje: „A budem vašim Otcom a vy budete mojimi synmi a dcérami, hovorí všemohúci Pán.“¹⁹ Apoštol Pavol zdôrazňuje tento vzácny a jedinečný vzťah, keď pripomína slová proroka Ozeáša, ktoré pozdvihuje do novej reality: „Ako aj u Ozeáša hovorí: „Nazvem Nie môj ľud Mojím ľudom a Nemilovanú Milovanou. A na mieste, kde sa im hovorilo: „Vy nie ste môj ľud,“ tam sa budú volať Synmi živého Boha.“²⁰ Samotný Isus Christos potvrdzuje tento vzťah, keď učí svojich učeníkov modlitbu k svojmu Bohu: „Vy sa budete modliť takto: Otče náš, ktorý si na nebesiach, posväť sa tvoje meno...“²¹

Rodina sa zvyčajne skladá z rodičov a detí, niekedy s inými príbuznými a ľuďmi, ktorí s nimi žijú. Rodina je prvým a základným ľudským spoločenstvom. Je základom Cirkvi, štátu, spoločnosti. Kresťanská rodina je zároveň prameňom a základom morálneho sveta, pretože v rodine človek získava

¹⁶ Oz 1, 9 – 2, 1.

¹⁷ Malach 1, 6.

¹⁸ Iz 64, 8.

¹⁹ 2Kor 6, 18.

²⁰ Rim 9, 25 – 26.

²¹ Mt 3, 6.

duchovné a morálne vzdelanie a začína rozvíjať svoj morálny život. Život svätých ukazuje, aká dôležitá je počiatková výchova v cnostnej rodine.

Isus Christos požehnal manželstvo a rodinu ako prvé na počiatku svojej kázne vo svete. Podmienka kresťanských rodín je preto pre Cirkev veľmi dôležitá. Dobré a zbožné rodiny sú nevyhnutnou podmienkou pre jej blaho. Zbožní a spravodliví manželia, rodičia a deti berú z Cirkvi sviatosti a posvätenie, rozvíjajú ich v rodinnom živote a prinášajú s nimi do spoločenstva veriacich plody cnosti a svätosti. Čím je väčšia zbožnosť a cnosti v rodinách, tým viac je Cirkev prosperujúcejšia. Staroveká kresťanská cirkev prekvitala vnútornou slávou, pretože každý kresťanský dom predstavoval malú Cirkev, každý otec rodiny bol ako domáci pastier a bol príkladom kresťanského života pre svoj dom.²²

²² Позгі Иоанн Златоуст, свт. Толкование на первое послание к коринфянам. In: *Полное собрание творений святителя Иоанна Златоуста*. Том 10. Часть 1. СПб: Санкт-Петербургская Духовная Академия, 1904, s. 373.

VÝCHOVA DETÍ A ÚCTA K RODIČOM

Kresťanská rodina je lúčom svetla v temnom období spoločnosti

Láska k Bohu medzi najstaršími kresťanmi bola úzko spojená s láskou k ľuďom. Isus Christos náš Spasiteľ odkázal svojim nasledovníkom lásku ako charakteristický znak kresťanstva „Preto všetci spoznajú, že ste moji učeníci, ak sa budete navzájom milovať“²³.

Prví kresťania boli hlboko a živo preniknutí týmto vznešeným pocitom bratskej lásky k sebe navzájom: láska vládla v rodine, prejavovala sa vo verejnom živote, siahala aj za hranice kresťanskej Cirkvi, vylievala sa na nepriateľov a pohanov. Samotní pohania boli ohromení ich vysokou kvalitou a povedali: „Pozrite sa, ako sa kresťania navzájom milujú, ako sú pripravení položiť svoje duše jeden za druhého.“ Tento veľký a svätý cit, ktorý inšpiroval starých kresťanov, mal najpriaznivejšie dôsledky: zdalo sa, že vytvoril nových ľudí, úplne ich premenil a vytvoril z nich takú spoločnosť, akú pohanský svet nepoznal.

V prvom rade sa to týkalo usporiadania rodinného života. V pohanských štátoch neexistovala správne usporiadaná rodina, pretože neexistoval správny pohľad na ženy a deti. Medzi národmi, ktoré nepoznajú pravého Boha, nebola žena vysoko cenená. Je otrokyňou úplne závislou od svojho manžela. Rozmar tej druhej stačil na to, aby jej znepríjemnil život. Mal nad ňou právo na súd, trest a dokonca aj trest smrti. Rovnaký duch nadvlády a zotročenia bol vytvorený v postoji otca k

²³ Jn 13, 35.

deťom. Deti boli majetkom svojich rodičov spolu s nehnuteľnosťami a otrokmi. Pohanské zákony dali deťom plnú právomoc ich otca. Mohol ich nielen potrestať, ale aj predať iným, mohol ich zabiť, ak by sa mu akýmkoľvek spôsobom nepáčili alebo boli bolestivé ...

Je jasné, aký bol rodinný život, postavený na otroctve a krutosti. Pre pohanských manželov chýbala prvá podmienka šťastia - vzájomná láska a dôvera. Preto spory, nepriateľstvo, porušovanie manželskej vernosti, rozvody z tých najnepodstatnejších príčin boli v pohanských rodinách bežným javom. Situácia detí bola tiež skľučujúca, pretože predstavovali pre rodičov zbytočnú záťaž a zasahovali do slobodného, nemravného života. Nikto sa nestaral o ich výchovu: zbavení rodičovskej lásky a starostlivosti boli ponechaní sami na seba.

V rodinách starých kresťanov to tak vôbec nebolo. Christova viera pozdvihla dôležitosť ženy, naznačila, že aj ona bola stvorená na Boží obraz, má rovnakú prirodzenosť s mužom a spolu sním môže mať účasť na spáse a dedičstve Nebeského Kráľovstva. Prví kresťania sa preto na manželstvo pozerali ako na slobodný zväzok oboch pohlaví, uzavretý výlučne z pocitu lásky a vzájomnej dôvery pre vznešený cieľ Spásy, vrátane narodenia a výchovy detí. Život kresťanského páru bol pokojný a harmonický. Muži nepozerali na svoje manželky ako na otrokyne a slúžky, ale ako na priateľov a pomocníkov na ceste životom. Ženy sa správali k manželom s úplnou láskou a rešpektom. V dôsledku toho sa vzájomný život kresťanských manželov vyznačoval skutočným šťastím, ktoré jeden zo starých duchovných spisovateľov tak dojemne opísal:

„Oni (manžel a manželka) sú ako deti jedného otca, ako služobníci jedného Pána: niet medzi nimi nesúladu ani rozkolu ani na duši, ani na tele. Sú dvaja v jednom tele: kde je telo jedno,

tam je jedna duša. Spoločne sa modlia, spolu kľačia, postia sa a navzájom sa povzbudzujú. Sú si rovní v Cirkvi a v spoločenstve s Bohom, rovnako zdieľajú chudobu a hojnosť, pred druhým nič neskrývajú, nie sú si navzájom na farchu... Ježiš Kristus sa raduje, keď vidí takéto hospodárenie, posielal svoj pokoj do ich domu a býva v ňom spolu s nimi. A kde je On, tam nemôže vstúpiť duch zla „...“²⁴

Pri takomto rodinnom živote by samozrejme nemohlo dochádzať k manželským nezhodám a vzájomnej nevere. Manželská nevera bola považovaná za najhorší hriech v manželstve a bola mimoriadne zriedkavá.

Deti boli predmetom osobitnej starostlivosti kresťanských manželov. Rodičia ich považovali za dar od Boha a za budúcich dedičov Nebeského Kráľovstva. Preto sa pri výchove detí dbalo hlavne na to, aby sme ich naučili viere v Boha a dobrému, zbožnému správaniu.

Samozrejme, deti platili rodičom za ich starostlivosť a starosť tou najvrúcnejšou láskou. Správali sa k nim s úprimnou úctou, oddanosťou a plnou pripravenosťou obetovať všetko pre ich dobro a pokoj. Chudobní, chorí a starí rodičia našli vo svojich deťoch spoľahlivú oporu a všetku možnú pomoc. Deti sa najmä snažili poslúžiť rodičom v ťažkých životných chvíľach.

Naozaj to boli veriaci, ktorí „mali jedno srdce a jednu dušu“. Vzťahy členov kresťanských rodín plné lásky a úprimnosti tak boli tým najlepším ohlasovaním Christovej viery v chladnom a skazenom svete.

²⁴ МОРЕВ, И.: Христианская семья – луч света в темном царстве неверия. In: https://azbyka.ru/otechnik/loann_Morev/hristianskaja-semja-luch-sveta-v-temnom-tsarstve-neverija/

Problematika súčasnej kresťanskej rodiny

Žijeme v dobe, ktorá veľmi rýchlo podlieha rôznym zmenám či už klimatickým, alebo spoločenským, čoho výsledkom je radikálna zmena spôsobu života, hlavne u mladých ľudí. Ľudia čoraz viac hľadajú akýsi „kvalitnejší“ spôsob života a volajú po zlepšení medziľudských vzťahov. V tomto smere nám môže pomôcť kresťanská antropológia, ktorá nám jasne poukazuje na stvorenie človeka podľa Božieho obrazu. „ Ak vezmeme, že Otcovia Cirkvi sú jedinými autentickými vykladačmi Svätého Písma, potom svätootcovská antropológia je svetlom, ktoré môže účinne pomôcť pri vyriešení problémov výchovy, ktoré dnes trápia rodičov i vychovávateľov a často ich vedú do bezradnosti, zúfalstva a bezvýchodiskovosti.“²⁵

Všetci veľmi dobre vieme a poznáme dnešný duchovný stav, kedy zákonnosť sa stala nezákonnosťou, nikto sa nebojí, nikto sa nehanbí, nikto sa nečervená, naopak, ten kto žije rozvážne a súdne, ten je považovaný za blázna. Tieto slová hovoril Ján Zlatoústý pred 1500 rokmi a úplne vystihujú aj dnešného človeka.²⁶

O rodine ako o základnej bunke spoločnosti sa hovorí od nepamäti. Rodina je miestom, kde sa rodí a formuje nový život každého človeka prichádzajúceho na tento svet. Je primárnym zdrojom vzorov správania, ktoré si osvojujeme a ďalej odovzdávame novej generácii. Jej silné opodstatnenie nachádzame v determinácii fungovania spoločnosti. Výchovou budúcej generácie môžeme veľkým spôsobom ovplyvniť budúce nasmerovanie a existenciu života v spoločnosti. V

²⁵ ZOZULAK, J.: 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov 2007, s. 21.

²⁶ SAK, Š.: *Kresťanská rodina ako základný článok života cirkvi a spoločnosti*. In: Pravoslávny teologický zborník. PU v Prešove, PBF 2002, roč. XXV (10), s. 180.

súvislosti s modernými trendmi verejnosti je možné rodinu ponímať ako fenomén, ktorý je skloňovaný a analyzovaný z mnohých aspektov. Pozorujeme prítomnosť názorov týkajúcich sa klasickej rodiny, ktoré sa rôznia. V porovnaní s minulosťou sa tento pocit ešte umocňuje. Príkladom tohto tvrdenia je aj nedávno rozoberaná citlivá téma zlegalizovania partnerstiev rovnakého pohlavia a možnosti adoptovania si detí. Stúpenci klasickej rodiny, tvorenej zväzkom muža a ženy sú tak často konfrontovaní s prívržencami „moderného“ ponímania rodiny tvorenej párom rovnakého pohlavia. A to je len jeden z faktorov, ktorý vplýva na klasické fungovanie rodinného spoločenstva. Dovolíme si tvrdiť, že dnešná rodina je viac ohrozovaná ako kedysi a sú na ňu kladené vyššie nároky. Uvedomujúc si dôležitosť rodiny si formujeme úsudok, ktorý obhajuje jej nenahradiateľné miesto v spoločnosti.

Prví ľudia v Raji ktorými boli Adam a Eva, tvorili prvý manželský pár na tejto zemi. Tu sa začínala písať história rodiny. Avšak, toto rodinné spolunažívanie narušil hriech ktorému podľahli obaja. Týmto hriechom bola neposlušnosť voči Bohu. Výsledkom tohto spáchaného hriechu bola smrť, ktorá prišla do celého ľudského rodu.

Svätý Ján evanjelista píše, že Boh je láska.²⁷ Každý z nás, ktorý zakúša milujúce spoločenstvo lásky muža a ženy, mamy a otca, chápe tieto naše slová veľmi dobre. Vieme, že máme milujúceho nebeského Otca, ktorý pre nás robí všetko pre to, aby sme dosiahli večný život v blaženosti. A práve tento obraz milujúceho Otca bol narušený hriechom prvých manželov Adama a Evy.

²⁷ 1 Jn 4,8

Mnohí ľudia dnes zakúšajú práve cez pokrivený obraz manželstva a rodiny veľa zla, veľa nepochopenia, veľa krívd, veľa nešťastia. Mnohé rodiny dnes žijú rozvráteným spôsobom života, lebo dovolili hriechu, aby ničil ich šťastie. Ako píše Jakub v prvej kapitole 17 verši „Každý dobrý údel a každý dokonalý dar pochádza zhora od Otca svetiel, v ktorom niet premeny ani tieňa zmeny“²⁸ a preto môžeme povedať, že samotný Boh Otec je darca všetkého dobra pre každého človeka. Iba on pozná cestu šťastného života. Túto cestu nám ponúka a nemení ju podľa doby v ktorej žijeme. Môžeme kľudne konštatovať, že aj naše rodiny môžu byť sväté aj napriek tomu že sme poznačení hriechom. Aj náš manželský život môže byť svätým, aj napriek množstvu prekážok ktorými sa denne stretávame. Aj keď v rodinách neraz prebieha zápas medzi dobrom a zlom, Boh posla svojho Syna na tento svet práve cez rodinu, aby nám ukázal ako mu veľmi záleží na rodinách. Výstižne to pomenoval synopticky evanjelista Lukáš, „Lebo Syn človeka prišiel hľadať a zachrániť, čo sa stratilo“.²⁹

V tomto zmysle aj texty Svätého Písma, či už Starej alebo Novej zmluvy poukazujú na významné a popredné miesto samotného manželstva. Ak manželstvo privádza do Božieho kráľovstva, už v tomto živote sú prekonané rozdiely dvoch, ktorí vstupujú do jednoty medzi sebou a Bohom.

Tak ako v Cirkvi, aj v manželstve už niet ani žida, nie je tu ani otrok ani slobodný, pretože všetci sú jedno v Christovi. Manželstvo predstavuje zjednotenie dvoch ľudí, ktorí sa slobodne a dobrovoľne rozhodli uzavrieť tajinu manželstva pred Bohom a s Bohom, pričom je neodmysliteľne spojené s Eucharistiou. V tejto súvislosti neexistuje dokonalejšieho

²⁸ Jk 1, 17

²⁹ Lk 19, 10

zjednotenie ako práve cez eucharistiu v Christovi. Táto jednota zároveň výrazným spôsobom reflektuje na ďalší dôležitý charakter manželstva, a síce na rovnosť oboch manželov. Tak ako pred Bohom niet rozdielu v pohlaví, aj manželstvo túto rozdielnosť prekrýva obojstrannou rovnosťou.

V súčasnosti sa oveľa viac hovorí o kríze v rodinách, kríze v manželstve. Ak nastúpi v manželstve kríza, každý z nás, respektíve manžel a manželka si musia uvedomiť čo je jej zmyslom. Ako uvádza Dvořáček zmyslom manželstva je poznanie dokonalosti, zasiahnuté dokonalou Božou láskou. Vladyka Athanasios Limassolský z Cypru vysvetľuje, že každá tajina cirkvi je realizovaná kvôli odpusteniu hriechov a získavanie večného života. Z uvedeného možno povedať, že zmyslom manželstva je spôsob ako sám seba priviesť k Bohu a preto by manželstvo nemalo byť prevrátené na modlu, ktorej je všetko podriadené. Božia láska nemôže narúšať lásku medzi ľuďmi, taktiež našu lásku k iným, a ani nepopiera lásku manželskú či lásku k deťom.³⁰ Naopak robí ju ešte silnejšou, zdravšou a v pravde dokonalejšou. Postupne sa strácajú pekné, pevné vzťahy, úcta a záujem o druhého v rodine, spoločné záujmy, dovolenky či rôzne kultúrne, duchovné a športové podujatia. Nastáva narušenie vzájomných kontaktov, ľahostajnosť, nezáujem, ktoré v prvom rade majú výrazný vplyv na zanedbávanie detí ako aj domácnosť. Kresťanská rodina stráca v takejto situácii svoje autentické opodstatnenie. Nemôže sa čudovať, že tento stav napomáha k zvýšenému rastu nezosobašených párov či väčší počet slobodných matiek,

³⁰ DVOŘÁČEK, M.: *Duchovní provázanost mezi manželstvím a mništvím na jejich cestě k dokonalosti*. In Pravoslávny biblický zborník I/2012, zborník katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. [online]. Dostupné z: <http://www.okp-elpis.pl>, s. 84.

ktoré si myslia, že dokážu plnohodnotne nahradiť, zvládnuť rolu otca i matky súčasne. Zároveň moderným trendom rodiny sa stal aj obmedzený počet detí, hlavne mladá generácia je toho názoru, že mať viac detí je už nemoderné.

Hlavnou príčinou je egoizmus človeka v rodine. Egoizmus vo svojej podstate vyjadruje neochotu milovať to, čo je druhé, odlišné od môjho vlastného ja. Dôsledkom toho je uzamknutie sa vo svojom vlastnom individualizme. Egoistický človek nielenže nemôže milovať druhého, ale nie je schopný ani pokorného zmýšľania. Biskup Athanasios píše, že egoista nie je schopný žiť spoločensky, vchádzať do spoločenstva s druhým človekom, pretože spoločenstvo vyžaduje vyjsť za hranice seba samého. Je potrebné chvíľu zmĺknuť, utíšiť svoje myšlienky, svoje predstavy, priania, túžby a dať priestor druhému človeku. Jeden múdry človek povedal: „ Ak chceš skutočne pochopiť druhého človeka, je potrebné sa prejsť niekoľko kilometrov v jeho vlastných topánkach až potom ho môžeš pochopiť.“³¹

Aby mohol muž žiť v manželstve so svojou ženou, musí pochopiť to, ako jeho manželka rozmýšľa. Pokiaľ to neurobí, nikdy sa mu toto spoločenstvo lásky so svojou ženou nepodarí urobiť. Rovnako tak aj žena musí pochopiť, o čom premýšľa jej muž, čo od nej, ako svojej manželky očakáva. Z toho môžeme usudzovať, že človek je v padlom stave sebecký a samolúby. „Nedokáže nezištne milovať druhého a vytvárať skutočné

³¹ АФАНАСИЙ ЛИМАССОЛСКИЙ, митрополит: Три искушения в браке (online). [2011-10-05]. Dostupné na internetu: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/48757.htm>.

spoločenstvo.“³² Je potrebné zničiť egoizmus a samolúbosť človeka a „rozšíriť“ ľudskú dušu, aby do svojho vnútra pojala aj svojich nepriateľov³³. Na tomto mieste môžeme konštatovať, že už len samotná skúsenosť, že sa človek pokúsi prekročiť svoju individuálnosť, je realizácia lásky „ktorá privádza k dokonalosti, keď vífází nad strachom z porušenia a smrti“³⁴

Úcta v rodine

Snáď najvážnejšou témou Svätého Písma o rodine je popri výchove úcta detí k rodičom. Jednotlivé prikázania, medzi nimi aj piate v Mojžišovom dekalógu, človeka napomínajú na neustály prejav úcty voči svojim rodičom. Syn alebo dcéra neprestávajú byť deťmi svojich rodičov v okamihu dospelosti, či výdaja a založenia vlastnej rodiny. Ich synovstvo pretrváva do konca života. Aj rodičia ostávajú rodičmi do konca svojho života. Preto v Izraeli boli prijaté prikázania, ktoré napomínali k takejto úcte a zároveň vystríhali pred vážnymi trestami za zneuctenie rodiča. Väzby medzi rodičmi a deťmi sú prvými, ktorým sa deti priúčajú a trvajú po celý život. Sú to väzby, ktoré ustanovil samotný Boh pri stvorení človeka. Otec, matka a Boh sú tri osoby, ktoré sa podieľajú na tvorbe osobnosti od začiatku života.

Vôľa rodičov má byť pre dieťa posvätná, úctu a poslušnosť je potrebné prejavovať vždy, pokiaľ to nie je v rozpore s vierou

³² ŽUPINA, M.: *Kresťan a blížny*. In: Kresťanská etika v dnešnej a zajtrajšej spoločnosti. Prešovská univerzita v Prešove, 1. vydanie. Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005, s. 65.

³³ Tamže, s.65.

³⁴ Tamže, cit. dielo, s. 65.

a zákonom. Hovorí o tom aj apoštol Pavol: Deti, vo všetkom poslúchajte svojich rodičov, lebo to sa páči Pánovi.³⁵ Požehnanie rodiča je ako požehnanie samotného Boha. Boh dal život človeku cez jeho rodičov. Príkladom požehnaní je Noe a jeho syn Jafet – aj po tisícoch rokov potomkovia Jafeta oplývajú požehnaním v stavbe miest a šírení po celom svete, v obchode v moci...

Je veľkým požehnaním, ak dieťa môže dochovať svojich rodičov v starobe. V prísloviach čítame: „Poslúchaj svojho otca, on ťa splodil, a nepohrdaj svojou matkou, keď zostarla.“³⁶ Ak by vo svojej slabosti mysle niečo nezodpovedné vykonali, syn ani dcéra nesmú nimi pohrdáť, pretože otcova modlitba je silná a dokáže dieťaťu vyprosiť odpustenie hriechov. Napomínajú o tom aj Sirachove múdrosti: „Dieťa moje, ujmí sa svojho otca v starobe a nezarmucuj ho počas jeho života. A ak by strácal súdnosť, maj ohľad na neho, nezneváž ho, keď ty si v plnej sile, lebo milosrdenstvo voči otcovi nebude zabudnuté, započíta sa ti k dobru na odčinenie tvojich hriechov.“³⁷ Príkladom je Noe a jeho synovia, ktorí nepozerali na opilstvo svojho otca, ale prikryli jeho nahotu.

Svätý Tichon k tomu pripája napomenutie, že akí sme k našim rodičom, také budú naše deti k nám podľa slov Christa: „Lebo akým súdom súdite, takým budete súdení. Akou mierou meriate, takou sa nameria vám.“³⁸ Apoštol Pavol hovorí o odvrátení sa od rodičov ako znak zavrhnutia Boha a morálnej rozpustilosti. Vo svojej dobe popisuje, že ľudia sú klebetníci, nenávidia Boha, povyšujú sa, sú pyšní, vychvaľujú sa,

³⁵ Pozri Kol 3,20.

³⁶ Pozri Prisl 23,22.

³⁷ Sir 3, 12-14.

³⁸ Mt 7,2.

vymýšľajú zlé veci, neposlúchajú rodičov.³⁹ A potom pripája popis budúceho:

„V posledných dňoch nastanú ťažké časy. Ľudia budú sebeckí, budú milovať peniaze, budú chvastaví, namyslení, rúhači, neposlušní voči rodičom, nevďační, bezbožní, neláskaví, neľútostní, ohovárači, nezdržanliví, bezohľadní, bez lásky k dobru...“⁴⁰

Mimoriadne silnými slovami je text v Mojžišovom zákone: „Ak má niekto vzdorovitého a zanovitého syna, ktorý neposlúcha svojho otca ani svoju matku a nedbá na ich napomínanie, jeho otec a matka nech ho chytia, privedú k starším mesta k miestnej bráne a povedia im: Tento náš syn je vzdorovitý a zanovitý, neposlúcha nás, je zhýralec a pijan. Potom nech ho všetci muži mesta ukameňujú. Jeho smrťou odstrániš zlo zo svojho streda. Nech to počuje celý Izrael a bojí sa.“⁴¹

Svätý Ján Zlatoústy vysvetľuje tento Mojžišov zákon nasledovne: Otec sám vedie syna do streda mesta (stáva sa teda žalobcom) a je uznávaný a dôveryhodný bez akéhokolvek dôkazu: a to je plne spravodlivé. Kto je ochotný minúť peniaze pre svojho syna, pre jeho život a zdravie, a všetko, čo má, nikdy sa nemôže stať jeho žalobcom, iba v prípade, že sa stal obeťou mnohonásobného zhanenia. Prizvaní z celého mesta nie sú len divákmi, ale priamo účastní. Je to z dvoch dôvodov:

³⁹ Pozri Rim 1,30.

⁴⁰ 2Tim 3, 1-4. Pozri ШИМАНСКИЙ, Гермоген. *Христианская добродетель целомудрия и чистоты по учению святых Отцов и подвижников Церкви. Часть 3. Христианская семья - училище благочестия.* Москва 1997. p. 421.

⁴¹ 5Mjž 21, 18-21.

1. Takáto účasť má výchovný charakter, pretože každý, kto hodil kameňom, je si vedomý, že takýto trest čaká aj jeho, pokiaľ sa nenapraví.
2. Urážka rodiča je urážkou všetkých. Ten, kto zhanobil svojho otca a matku, zhanobil samotnú ľudskú prirodzenosť, a ako nejaká nákazlivá strašná choroba, mor, je vypudený nie len z mesta, ale zo sveta. Takýto človek sa stáva nepriateľom Boha, prírody, zákona aj ľudskému životu. Preto účasť na treste je akoby očistením celého národa.⁴²

Biblicko-teologické ponímanie úlohy ženy v kresťanskom manželstve

Postavenie ženy v kresťanskom manželstve hrá významnú rolu. Žena zastáva úlohu manželky a matky. Manželský zväzok muža a ženy je ustanovený samotným Stvoriteľom v raji po stvorení prvých ľudí, ktorých Boh stvoril ako muža a ženu a požehnal ich. Veľká zodpovednosť bola daná na muža a ženu všemohúcim Hospodinom: „Potom ich Boh požehnal a riekol im: *Plod'te a množte sa, a naplňte zem; podmaňte si ju a panujte nad morskými rybami, nad nebeským vtáctvom a nad každým živočíchom, čo sa hýbe na zemi!*“⁴³ Slová „množte sa“ znamenajú ustanovenie a zároveň aj požehnanie manželstva. V Starom Zákone sa veľakrát upiera pohľad na manželstvo ako na dielo, ktoré

⁴² Pozri *Творения иже во святых отца нашего Иоанна Златоуста*. Т. 4. СПб., 1898. s. 748-749.

⁴³ 1Mjž 1, 28.

požehnal sám Boh.⁴⁴ Aj Nový Zákon svedčí o požehnaní manželstva Bohom. Keď Isus Christos vystúpil na svoju verejnú činnosť, zúčastnil sa spolu so svojou matkou a učeníkmi na svadobnej hostine v Káne Galilejskej a tu vykonal prvý zázrak, keď premenil vodu na víno.⁴⁵ Svojou prítomnosťou Isus Christos posvätil tento a všetky ďalšie manželské zväzky uzavreté dvoma ľuďmi milujúcimi Boha a seba navzájom.⁴⁶

Kresťanské manželstvo predstavuje zväzok muža a ženy, ktorý požehnáva a daruje ľuďom sám Boh. Prostredníctvom požehnaní sa manželstvo stáva čestné a slúži pre blaho rodenia detí a ich výchovu v poslušnosti Bohu.⁴⁷ Vzťah muža a ženy v manželskom zväzku je prirovnávaný vo Svätom Písme ku vzťahu Christa a Cirkvi. Apoštol Pavol hovorí: „*Mužovia, milujte si ženy, ako aj Christos miloval Cirkev a seba samého vydal za ňu, aby ju posvätil, očistiac ju kúpeľom vody skrze slovo a postavil si Cirkev slávnou, bez poškvرنy, bez vrásky a bez čohokoľvek podobného, ale aby bola svätá a bez úhony. Tak sú povinní aj mužovia milovať si ženy ako vlastné telá. Kto si miluje ženu, seba samého miluje. Ved' nikto nikdy nemal v nenávisťi svoje telo, ale ho živí a opatruje, ako aj Christos Cirkev*“.⁴⁸

U niektorých cirkevných spisovateľov sa stretáme s názorom, že zmysel manželstva spočíva v rodení detí. Napríklad svätý Vasilij Veľký hovorí, že manželstvo je úctyhodné, ak je uzavreté nie kvôli rozkoši, ale kvôli tomu, aby z neho vzišli deti. Aj podľa svätého Ambróza Milánskeho je

⁴⁴ CAP, A.: *Výklad na knihu Genezis. I. – III. kapitola*. Prešov 2000, s. 34.

⁴⁵ Pozri Jn 2, 1 – 12.

⁴⁶ Pozri KORMANÍK, P.: *Základné sväté tajiny pravoslávnej Cirkvi. Teologicko-praktický výklad*. Prešov 1996, s. 130.

⁴⁷ Pozri Hebr 13, 4.

⁴⁸ Ef 5, 25 – 29.

rodenie detí hlavným dôvodom manželstva. Je potrebné si uvedomiť, že rodenie detí pozitívne vplyva na manželstvo, upevňuje ho, avšak z pohľadu pravoslávnej teológie hlavným cieľom kresťanského manželstva je duchovné zdokonaľovanie muža a ženy vedúce k theosisu – zbožšteniu.

Sväté Písmo o manželstve hovorí nasledujúce: „*Preto opustí človek otca i matku a pripojí sa k manželke, i budú dvaja jedno telo, takže už nie sú dve telá, ale jedno. Čo teda Boh spojil, človek nerozlučuje!*“⁴⁹ Bohom požehnaný manželský zväzok je posilnený Božou blahodafou a častokrát dáva život novým pokoleniam. Sväté Písmo svedčí aj o tom, že podmienkou rodinného požehnania je bázeň pred Hospodinom: „*Blahoslavený každý, kto sa bojí Hospodina, kto chodí po Jeho cestách. Keď sa budeš živiť z práce svojich rúk, blažený budeš a dobre sa ti povedie. Tvoja žena bude ako úrodný vinič vo vnútri tvojho domu; tvoji synovia budú ako mladé olivy okolo tvojho stola. Hľa, takto dôjde požehnania muž, ktorý sa bojí Hospodina*“.⁵⁰

Ak muž skutočne miluje svoju ženu, mal by vždy konať tak, ako ho k tomu nabáda svätý Ján Zlatoústý: „*Staraj sa o svoju ženu, tak ako sa Christos stará o Cirkev. Ak by si aj mal dať za ňu svoj život, pocítiť mnohopočetné straty, vytrpieť niečo strašné, nemal by si sa prestať starať o svoju ženu. Keby si aj všetko toto vytrpel, stále to bude málo oproti tomu, čo Christos urobil pre Cirkev*“.⁵¹ Aj tieto slová svätého Jána Zlatoústeho majú niekoľko dôvodov. Kresťanské manželstvo málo by mať predovšetkým formu kenózy. Manželia by sa mali úplne odovzdať jeden druhému, žijú jeden pre druhého, podobne Christovi, ktorý sa obetoval

⁴⁹ Mt 19, 5 – 6.

⁵⁰ Ž 128, 1 – 4.

⁵¹ ОВЧИННИКОВА, М.: *Техника жизни, которая ведет к смерти. Размышления о клонировании, и не только о нем.* Полтава 2003, s. 44.

pre tento svet až na smrť na kríži. Kresťanský zväzok muža a ženy znamená zároveň aj určitú formu mučeníctva v tom zmysle, že ide o popieranie vlastného ega. Takúto formu odovzdávania sa inému môžeme vidieť aj vo vzťahu rodičov k deťom. Starostlivosť a výchova detí znamená tiež určité sebaobetovanie.

Žena, ako tá, čo dáva život, zaujíma zvláštne miesto v živote ľudí a v dejinách spásy. Keď Adam dal svojej žene meno Eva, naznačil jej povolanie, aby bola „*matkou všetkých živých*“.⁵² Boh vložil do srdca ženy naliehavú túžbu, aby bola matkou. On otvára a zatvára materské lono, len On môže prekonať neplodnosť. Keď sa žena stáva matkou, je šťastná. Sväté Písmo svedčí o tom, že aj Eva sa teší pri svojom prvom pôrode slovami: „*Dostala som muža od Hospodína*“.⁵³ Žena svojím materstvom nielenže vstupuje do dejín života, ale vyvoláva u muža tesnejšie prilipnutie.⁵⁴ Keď sa dieťa rodí z lásky, prehlbuje vzájomnú lásku rodičov. Od počatia myslia milujúci rodičia na zdravie svojho dieťaťa, pripravujú príbytok pre jeho príchod. Ešte pred narodením si začínajú rodičia uvedomovať svoju zodpovednosť voči dieťaťu aj voči svetu, pretože to, čo robia pre svoje deti, robia pre budúcnosť celého stvoreného ľudstva. Kresťanskí rodičia môžu zapôsobiť na dobrý duchovný stav svojich detí, keď ich obkolesia láskou a modlitbou už od momentu samotného počatia. Manželia by mali dieťa očakávať ako veľký Boží dar a vo svojich modlitbách pre neho prosiť požehnanie. Modlitbami by sa tiež mali

⁵² Pozri 1Mjž 3, 20.

⁵³ 1Mjž 4, 1.

⁵⁴ Pozri 1M 29, 34.

pripravovať na to, aby sa stali dobrými rodičmi ich detí, pestujúc v sebe manželskú vernosť, zdravie a zbožnosť.⁵⁵

Žena je prameňom života v tom zmysle, že keď počne, vie, že v jej tele rastie dieťa. Muži by sa preto mali starať o svoje ženy a milovať ich a v prípade akýchkoľvek problémov, podporiť ženu v rozhodnutí nechať si dieťa. Apoštol Peter hovorí: „*Mužovia, uznanlivo nazívajte so ženským pokolením ako so slabším a uctite si ich ako spoludedičky milosti života, aby vaše modlitby neboli daromné*“.⁵⁶

Žena – matka, ktorá očakáva dieťa, by svoje modlitby mala predkladať Trojjedinému Bohu a Presvätej Bohorodičke a prosiť o Božie požehnanie počas tehotenstva a taktiež pôrodu. Každé dieťa by malo byť s láskou prijaté do rodiny. Láska, ktorou rodičia obdarujú svoje deti od samotného začiatku ich života, je nenahraditeľná. Je to pevný základ, na ktorom bude dieťa budovať celý svoj život. Nedostatok tejto lásky zanechá nevyčísliteľné rany. Keď sa v rodine objaví dieťa, manželia sa stávajú rodičmi. Úlohou rodičov nie je dať novému pokoleniu len telesný život, ale aj duchovný. Dôležitým sa pre nich stáva nakŕmenie a oblečenie dieťaťa, zabezpečenie intelektuálneho a emocionálneho rozvoja, avšak tým najdôležitejším sa stáva jeho duchovný rast. Duchovný život je najcennejším darom, aký rodičia môžu dať deťom.

Vychovávať deti je náročná práca porovnateľná s veľmi ťažkým zamestnaním. Plody tejto práce sú sladké i bolestné, je to dlhá púť v stálej bdelosti nad zdravím, bezpečnosťou a blahom detí. Táto obeť položená vlastným deťom sa však úročí pomaly a celý život. Čím viac lásky, trpezlivosti a viery

⁵⁵ Pozri LEWCZUKOVÁ, M.: *Rodina a výchova detí podľa učenia svätých otcov*. Moskva 2003, s. 35 - 36.

⁵⁶ Pozri 1Pt 3, 7.

v Trojjediného Boha dá matka vlastným príkladom svojim deťom, tým sladšie a hojnejšie plody duchovného života jej detí budú viditeľné neskôr.⁵⁷

Jednou z hlavných úloh ženy z pohľadu kresťanského manželstva je to, aby svojim pričinením napomohla k správne, cnostnému, kresťanskému rodinnému životu. Žena rodí detí a taktiež vychováva ich k tomu, aby boli nie len dobrými a čestnými ľuďmi, ale predovšetkým skutočnými kresťanmi podľa evanjeliových zásad. Aj keď apoštol Pavol hovorí o tom, že ženy v chrámoch by mali mlčať,⁵⁸ v skutočnosti mnohokrát práve oni sú hlásateľkami a nositeľkami Božieho slova svojim deťom v domácej Cirkvi – rodine, a to nie len verbálne, ale hlavne prostredníctvom vlastného duchovného života. Aj každodenná modlitba ženy za bohom požehnané manželstvo, za detí a celú rodinu, rovnako ako aj pôst má veľký význam pre ďalší duchovný život celej rodiny.⁵⁹

Výchova detí a duchovný život v rodine kňaza

Cirkevná výchova a vzdelávanie je proces, ktorí nekončí, ale neustále objavuje niečo nové. Svätý Ján Kronštadský poukazuje na to, aby sme si všímali svoje deti, najmä preto, aby sme z ich srdc vykoreňovali burinu hriechov, zlé poškrňujúce rúhavé myšlienky, hriešne zlozvyky, náklonnosti a vášne. Na druhej

⁵⁷ Pozri BAUDIŠOVÁ, J.: Úloha ženy, jak ji chápe pravoslávne křesťanství. In *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF, č. XXIX (14), Prešov 2005, s. 195.

⁵⁸ Pozri 1Kor 14, 24.

⁵⁹ Pozri ВИССАРИОН, епископ: *О семье и воспитании*. СПб 1996, s. 32 – 38, 48 – 58.

strane odporúča rodičom aby svoje deti zoznámili so všetkými nebezpečenstvami hriechov na ceste života, aby nič pred nimi neskrývali, aby sa z nevedomosti alebo nerozumnosti neutvrдили v hriechnych návykoch a vášňach, ktoré rastú a prinášajú zodpovedajúce ovocie, keď deti vyrastú a stanú sa dospelými, zodpovedajúc v plnosti za svoj duchovný život.⁶⁰

Jeden kňaz na stretnutí s inými kňazmi, s ktorými študoval na seminári povedal: „Pre mňa je slúženie Cirkvi a služba v rodine na jednom mieste“. Pre mnohých, ktorý to počuli to boli zvláštne slová, ktoré vytvárali mnohé otázky. Veď tento kňaz sa staral o niekoľko chrámov, staval nové, staral sa o množstvo ľudí, ale napokon pochopili, že jeho slová sú správne. Veď keď je u kňaza v rodine nepriaznivá až zlá situácia⁶¹, je mu veľmi ťažko vykonávať Božie dielo. Apoštol Pavol vo svojom liste Timotejovi píše: „ Cieľom prikázania je láska, vychádzajúca z čistého srdca, dobrého svedomia a úprimnej viery, od čoho niektorí odbočili a dali sa na prázdne reči. Chcú byť učiteľmi zákona, a nerozumejú ani tomu, čo hovoria, ani tomu, čo tvrdia“⁶². Samotný kňaz vykonáva slúženie, ktoré nie je porovnateľné s ničím iným na tomto svete. Je to tá najvyššia služba, akú môže človek oblečený do smrteľného tela vykonávať. Slúžiac liturgiu a budujúc chrám Boží, nemôže zabudnúť na svoj domov, svoju rodinu. Manželka a rodina sa kňazovi dajú len raz počas života. Nemôže sa ženiť po druhý krát, preto sa musí zvlášť starať o svoju manželku

⁶⁰ Pozri PILKO, J.: *Kresťanská výchova detí v predškolskom veku*. In: Kresťanské manželstvo ako veľké mystérium v komunikácii s kresťansko-sociálno-pedagogickým poslaním integrovanej rodiny v súčasnom modifikovanom svete. Görög nemzetiségi önkormányzat 2015, s. 89.

⁶¹ Myslí sa tým, hlavne nedorozumie, alebo zlý vzťah k manželke, prípadne k deťom.

⁶² 1Tim 5 - 8.

a pomáhať jej, ako je to len možné. Sväté miesto nikdy nie je opustené, alebo aj tá najzodpovednejšia pozícia sa dá nahradiť niekým iným, ale deťom otca a žene muža nemôže nikto nahradiť.

V dnešnom svete, kde je tak málo lásky je rodina pokojným prístavom, oáza, kde sa človek zbavuje všetkých starostí a búrok tohto pomínuteľného sveta. Prikázanie lásky k Bohu a k blížnemu je zakotvené predovšetkým v rodine. Koho, že máme milovať viac ak nie svojich najbližších – deti, manželku, rodinu? Cez lásku k nim, sa človek učí aj láske k Bohu. Vychovávať dieťa nie je obyčajnou vecou, ale je dôležité aby sme v prvom rade pracovali sami na sebe a svojom duchovnom živote. Ako chceme vidieť svoje deti žiť v dospelosti, musíme takto žiť aj teraz, kedy naše deti žijú snami. Učiť ich svojím príkladom života. Ak otec holduje alkoholu a cigaretám, popijá pivo a nadáva, aký z toho bude výsledok?

Dve mladé mamičky stál vonku a rozprávali sa. Vedľa nich sa hrali ich malé deti ktoré nemali viac ako štyri roky. Z úst týchto žien bolo každé druhé slovo nejaká nadávka. Za takéto nadávky by sa nemuseli hanbiť ani skúsení mechanici či stavbári. Aké deti asi vyrastú týmto matkám? Nie je ťažké to uhádnuť. Kde sú takéto matky, existujú u nich aj iné neresti. Pred dvadsiatimi - tridsiatimi rokmi, to bolo takmer nemožné nájsť ženu, ktorá by fajčila na ulici. Teraz fajčia dokonca aj mladé mamičky tlačiace kočík a dokonca aj na detskom ihrisku. Navyše, ľudia to často nerobia zlomyseľne, len stratili schopnosť rozlišovať medzi tým čo je "dobré" a čo je "zlé". Mnohí rodičia sú tak zvyknutí na pitie, fajčenie, nadávky, že tieto veci sú ich každodennou súčasťou – normou života. Ešte horšie je ak to takto vyzerá v rodine kňaza, ktorý spolu so

svojou rodinou ide príkladom svojej farnosti na ktorej vykonáva svoju pastiersku činnosť.

Môžeme uviesť ešte jeden príklad. Jeden človek mal syna, tento človek bol jednoduchý sedliak a volal sa Jakub, jeho syn sa volal Vasilij a mal osem rokov. Po určitom čase jeho syn začal mať záchvaty strašného nadávania na všetko okolo seba, zvlášť na veci, ktoré boli sväté. Jeho tvár sa pri tom menila na čiernu a strašnú. Jeho otec sa ho za to snažil trestať, hodil ho do pivnice, ale chlapec aj odtiaľ strašne hrešil a nadával. Jeho otec povedal, že keď je triezvy a nepije nenadáva, ale keď je opitý, ako prví začne nadávať a rúhať sa rovno pri deťoch. Bol si sám vedomí toho, že on sa stal prvotnou príčinou toho, že jeho syn tak strašne nadáva. Archimandrita Kronid v Trojickej Lavre svätého Sergeja, mu odporučil aby sa zo slzali kajal zo svojho hriechu a modlil sa k prepodobnému Sergejovi aby sa jeho syn uzdravil. Po roku prišiel Jakub znova do monastiera (rozumej kláštora) a povedal, že jeho syn skoro ochorel a začal sa dohorievať ako sviečka. Počas dvoch mesiacov, bol ťažko chorý ale bol neobyčajne krotký a pokorný srdcom. Nikto od neho nepočul jediné škaredé slovo. Dva dni pred svojou smrťou sa vyspovedal, prijal Svätú Eucharistiu a zo všetkými sa rozlúčil a zomrel. Šokovaný otec prestal piť a nikdy viac nepovedal jediné vulgárne slovo.

Výchova podľa svätého Jána Zlatouštieho

Za najväčšiu zručnosť považuje Ján Zlatoušty výchovu: „Máš omnoho vyššie umenie. Nevytváraš zlaté nádoby, ale podobne ako mediator formuješ dušu, ktorá je omnoho cennejšia

ako akákoľvek zlatá nádoba. Lebo neformuješ telesnú nádobu, ale zbavuješ dušu od všetkej svetskej fantázie“⁶³

Výchova sa vyznačuje tým, že: „ak ty vychováš dobre svoje dieťa, potom aj ono tým istým spôsobom vychová svojho syna a ten svojho syna. A tak stále bude pokračovať reťaz a postupnosť výborného života, ktorý dostal počiatok a koreň od teba a ktorý ti bude prinášať plody starostlivosti, ktorú si preukázal svojim potomkom.“⁶⁴

Svätý Ján Zlatoústý v diele „O márnosti a výchove detí“ hovorí o výchove zlej a dobrej. Vystupuje proti márnivosti, komfortu a pôžitkárstvu, pretože to robí z ľudí otrokov. Odporúča, aby deti boli navádzané na správne duchovné hodnoty, ktoré sú podmienkou na účasť na večnom živote.

Výchova sa vyznačuje tým, že: „ak ty vychováš dobre svoje dieťa, potom aj ono tým istým spôsobom vychová svojho syna a ten svojho syna. A tak stále bude pokračovať reťaz a postupnosť výborného života, ktorý dostal počiatok a koreň od teba a ktorý ti bude prinášať plody starostlivosti, ktorú si preukázal svojim potomkom.“⁶⁵ Konkrétne prirovnania pre starostlivosť o deti nachádzame v svätom Evanjeliu: „Poďte ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení, ja vám dám odpočinutie!..., lebo moje jarmo je príjemné a bremeno ľahké“⁶⁶ aj „hľadte, aby ste neopovrhli ani jedným z tých maličkých! Lebo hovorím vám, že ich anjeli v nebesiach ustavične hľadajú na tvár môjho Otca, ktorý je v nebesiach“⁶⁷

⁶³ ZOZULAK, J.: *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov 2007, s. 23 – 24.

⁶⁴ Tamže, s. 30.

⁶⁵ Tamže, s. 30.

⁶⁶ Mt 11, 28 – 30.

⁶⁷ Mt 18, 10.

Za najväčšiu zručnosť považuje Ján Zlatoústý výchovu: „Máš omnoho vyššie umenie. Nevytváraš zlaté nádoby, ale podobne ako mediár formuješ dušu, ktorá je omnoho cennejšia ako akákoľvek zlatá nádoba. Lebo neformuješ telesnú nádobu, ale zbavuješ dušu od všetkej svetskej fantázie“.⁶⁸

Výchova nemá okamžité výsledky, keďže rast dieťaťa sa často vyznačuje nestálosťou. Cieľ výchovy je preto dlhodobý. „Dobrý pedagóg pokorne a trpezlivo rozsieva dobré semeno a úrodu ponecháva dobrej vôli dieťaťa, plynutia času a Božej blahodati.“⁶⁹ K istým výsledkom vedie aj nespútanosť života. Ten kto radí deťom a mládeži úplnú slobodu a nespútanosť, nie je pedagóg ale demagóg. Skúsenosť počas mnohých storočí potvrdila slová svätého Jána Zlatoústeho, ktorý hovorí: „Taký je človek, keď hreší a nie sú pre neho zábrany, ale je ponechaný slobodný, aby ešte viac pokračoval, končí katastrofou.“⁷⁰ Preto nedbanlivosť rodičov je pre Jána Zlatoústeho neprípustná, pretože vedie k záhube dieťaťa.⁷¹

Duchovné poučenia Svätého Jána Zlatoústeho

1. Povinnosťou vychovávať ich mám na mysli nielen to, že im nedovolíme zomrieť od hladu, ako ľudia často obmedzujú svoje povinnosti voči svojim deťom. Na to nie sú potrebné ani knihy, ani rubriky, pretože príroda o tom hovorí dosť nahlas. Hovorím o starostlivosti o výchovu detských sŕdc v cnostiach a

⁶⁸ ZOZULAK, J.: *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov 2007, s. 23 – 24.

⁶⁹ ΧΑΡΩΝΗ, Β.: Παιδαγωγική ανθρωπολογία Ιωάννου χρυσοστόμου, 1. diel, Αθήνα 1993, s. 19.

⁷⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: Ομιλία 26, 1: ΕΠΕ: 45, 102. PG 53, 230.

⁷¹ ZOZULAK, J.: *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov 2007, s. 28.

zbožnosti – o svätej povinnosti, ktorú nemožno prestúpiť bez toho, aby sme sa v určitom zmysle stali vinnými z vraždy detí.

2. Táto povinnosť patrí otcom aj matkám. Sú otcovia, ktorí nič nešetria, aby zabezpečili svojim deťom učiteľov rozkoše a podvolili sa ich túžbam bohatých dedičov. Ale aby deti boli kresťanmi, aby sa cvičili v zbožnosti, je pre nich málo potrebné. Ó zločinecká slepota! Je to veľmi hrubá nepozornosť, ktorá je zodpovedná za všetky neporiadky, ktoré spôsobujú stonanie našej spoločnosti. Predpokladajme, že ste za ne nadobudli veľký majetok. Ak sa však nevedia správať rozumne, táto vlasť im dlho nevydrží. Bude premrhaná a zahynie spolu so svojimi vlastníkmi a bude ich najťažším dedičstvom.

3. Vaše deti budú vždy dostatočne bohaté, ak od vás dostanú dobrú výchovu, ktorá je schopná usporiadať ich morálny život a správanie. Usilujte sa teda o to, aby neboli bohatí, ale aby sa stali zbožnými pánmi svojich vášní, bohatými na cnosti. Naučte ich, aby si nevymýšľali iluzórne potreby a počítali svoju hodnotu podľa svetských noriem. Pozorne sledujte ich skutky, ich známych a ich pripútanosti – a nečakajte žiadne milosrdenstvo od Boha, ak si túto povinnosť nesplníte.

4. Ak nám Apoštol prikazuje, aby sme sa viac starali o druhých ako o seba, a ak sme vinní, keď zanedbávame ich prospech, nie je to potom oveľa väčšia vina, keď sa to týka tých, ktorí sú nám tak blízko? Nebol som to ja, povie nám Pán: Kto dal miesto týmto deťom vo vašej rodine? Nebol som to ja, kto ich zveril do tvojej starostlivosti a urobil ňa pánmi, strážcami a sudcami nad nimi? Dal som ti nad nimi plnú moc; Všetku starostlivosť o ich výchovu som vložil do tvojich rúk. Povieš mi,

že nechceli zohnúť krky k jarmu, že ho zhodili. Tomu sa ale malo odvrátiť už od začiatku; mali ste ovládnuť ich prvé dojmy a ovládnuť ich skôr, než mali moc odtrhnúť sa od nich. Mali ste ich mladé duše skloniť pod jarmo povinnosti, vychovať ich v súlade s tým, zaviazat' ranu, keď sa prvýkrát otvorila. Mali ste vytrhnúť kúkoľ, keď prvýkrát začali pučať okolo mladej rastlinky, a nečakať, kým zapustia hlboké korene, keď sa vášne postupným posilňovaním ich formovania stali neovládateľnými a neskrotnými.

5. Múdry Sirach hovorí: Máš deti? Poučte ich a skláňajte ich šiju od ich mladosti.⁷² Ale Pán nás k tomuto príkazu nevyzýva len ústami svojho proroka; dokonca sa stavia na našu stranu a podporuje plnenie tohto prikázania strašným trestom, ktorý čaká deti, ktoré sa nepodriadia autorite svojich rodičov: Každý, kto zle hovorí o svojom otcovi alebo o svojej matke, nech zomrie.⁷³ Potrestá smrťou tých, ktorí sa pred vami previnia, a vy sa vlačne pozeráte na tieto hriechy, ktorých sa dopúšťajú proti najvyššej možnej autorite. Búria sa proti Bohu samotnému, prestupujú Jeho prikázania, a ty sa na to pozeráš bez najmenej nevôle, bez najmenej kritiky svojich detí. Čo môže stratiť z ich urážky? nič. Ale prečo by ste sa nemali báť o seba? Lebo ktokoľvek opustí Pána, nebude si vážiť ani vlastného otca, ani seba samého.

⁷² Sir 7, 25.

⁷³ 3Mjž 20, 9.

Poučenie svätého Jána Zlatoústeho otcom o rozprávani príbehov zo Svätého Písma

Usilujte sa byť svätým príkladom v domácnosti, ako aj na verejnosti, aby ho vaše deti nasledovali.

Podľa svätého Jána Zlatoústeho je etická svojvoľnosť a sociálne nepokoje spôsobené nesprávnou starostlivosťou o deti, zanedbávaním ich duchovnej kultivácie. Úpadok spoločnosti pramení z tejto neúcty k deťom. Mnohí sa snažia o zachovanie svojho majetku, ale nie o zachovanie duší tých, za ktoré majú zodpovednosť. Neváhajú túto ľahostajnosť voči pestovaniu cnosti v dušiach detí nazvať zločinom. Rodičia svojou ľahostajnosťou, vlievajú do svojich detí tyranské vášne, neresti, ktoré denne zabíjajú ich duše, páchajú vraždu novorodencov – vraždu vlastných detí.

Nech je všetko na druhom mieste pred našou starostlivosťou o naše deti, ich výchovou k disciplíne a prikázaniam Pána. Ak ich od začiatku naučíme milovať pravú múdrosť, budú mať veľké bohatstvo a slávu. Ak sa dieťa vyučí remeslu, alebo je veľmi vzdelané pre lukratívne povolanie, to všetko nie je nič v porovnaní s umením vedieť sa odpútať od bohatstva. Ak chcete, aby vaše dieťa bolo skutočne bohaté, (duchovne) naučte ho to. Je skutočne bohatý ten, kto netúži po veľkom majetku, ani sa neobklopuje bohatstvom, ale nič nepotrebuje... Nemyslíte si, že iba mnísi sa potrebujú učiť Svätému Písmu. Deti, ktoré sa chystajú ísť do nášho sveta, potrebujú ešte viac poznania Svätého Písma.⁷⁴

Deti, ktoré sú oddané a verné Bohu vo svojej poslušnosti jeho zákonu, nájdu hojný zdroj šťastia aj v tomto dočasnom živote.

⁷⁴ Homílie na Efezanom, Homília 21.

Chudobný človek s kresťanskou morálkou vzbudzuje úctu a lásku u ostatných ľudí. Človek so zlým a skazeným srdcom, ho jeho bohatstvo nezachráni pred nevôľou a odporom všetkých okolo neho.

Predpokladajme, že plníte prikázanie zákona vo všetkých ostatných ohľadoch, ale za neveru v tomto jednom prikázaní budete prísne potrestaní. Vypočujte si tento dôkaz z histórie jedného starovekého národa. Hneď uvidíte, akému hroznému trestu sa podrobia otcovia, ktorí zanedbávajú výchovu svojich detí. Medzi Židmi bol jeden kňaz, ktorý bol uznávaný pre svoj mierny charakter. Volal sa Eli. Tento kňaz mal dvoch synov, ktorí sa odovzdali každej neresti. Otec sa tým nezaoberal a málo si ich všímal, ale ak skazenosť dosiahla hranice, nútila ho vyčítať im, čo on urobil to bez potrebnej horlivosti a autority. Mal ich prísne potrestať, vyhodiť zo svojej prítomnosti a prijať prísne opatrenia, aby zastavil rozhorčenie. Nič také neurobil. Obmedzil sa na to, že im dal určitú formu napomenutia: Nie, synovia moji, lebo správa, ktorú počujem, nie je dobrá; nerobte tak.⁷⁵ Toto mal povedať? Urazili toho, ktorému vďačia za svoju existenciu, a on ich stále prijíma ako súčasť svojej rodiny? Jeho napomínanie bolo zbytočné a márne. Nie, toto si nevyžadovalo napomenutie, ale silnú lekciu, ťažké muky, zaobchádzanie silné ako zlo. Mal použiť strach, aby vykorenil ich mladé srdcia z tejto slepoty. Napomenutie! Elisovi synovia o to nemali núdzu. Ó zbytočné slová! Ó, zločinná miernosť, ktorou sa stali obeťami! Začala sa vojna a nešťastníci sa stali korisťou ich nepriateľov. Keď sa ich otec dozvedel o ich nešťastí, spadol na zem, rozbil si hlavu a zomrel.

⁷⁵ 1Sam, 2, 24.

Preto ťa prosím, staraj sa o dobrú výchovu svojich detí. V prvom rade myslite na spásu ich duší. Boh ťa ustanovil za hlavu a učiteľa nad tvojou rodinou. Je vašou povinnosťou neustále sledovať správanie svojej manželky a detí. Počúvajte svätého Pavla. Apoštol hovorí: „Ak sa vaše ženy, chcú niečo naučiť, nech sa to naučia od svojich manželov. Vychovávajúte svoje deti v učení a pokynoch Pána.“⁷⁶ Napodobňujte Jóba, ktorý sa neustále staral o svoje deti a prinášal obete za milosrdenstvo za všetky tajné zločiny, ktorých sa mohli dopustiť.⁷⁷ Napodobňujte Abraháma, ktorý sa menej staral o získavanie bohatstva, ako o to, aby každý člen jeho domu dodržiaval Boží zákon, a o ktorom svedčil Pán: Jeho som si vyvolil, aby prikázal svojim synom i všetkým svojim potomkom dbať na Hospodinovu cestu a konať podľa spravodlivosti a práva.⁷⁸

Prečo odmietate napodobňovať svätých mužov a ženy starých čias? Povedz mi! Najmä vy matky; pomyslíte na príklad Anny; pozrite sa, čo urobila. Priviedla Samuela, svojho jediného syna, do chrámu, keď bol ešte dieťa! Kto z vás by nechcel mať radšej syna ako Samuel, ako toho, ktorý sa stal desaťtisíc krát kráľom celého sveta? Anna zverila Samuela do Božích rúk. Veľkňaz Eli nemal skutočnú schopnosť sformovať ho, keďže nedokázal sformovať ani svoje vlastné deti. Bol jej prvým a jediným dieťaťom. Nevedela, či ešte niekedy bude mať ďalšie deti, no nikdy nepovedala, „počkám kým vyrastie, mal by okúsiť svetské radosti, aspoň počas detstva“. Nie, všetky tieto myšlienky odmietla, lebo mala len jeden cieľ: ako mohla od samého začiatku zasvätiť svoje srdce Bohu. Hanbite sa, muži, za múdrosť tejto ženy. Dala Samuela Bohu a s Bohom ho

⁷⁶ Pozri 1Kor 14, 35, Ef 6, 4.

⁷⁷ Job 1, 5.

⁷⁸ 1Mjž 18, 19.

opustila, a tak bolo jej manželstvo požehnané viac ako kedykoľvek predtým, pretože jej prvoradá starosť bola o duchovné veci. Zasvätila prvotiny svojho lona Bohu a na oplátku získala oveľa viac detí. Videla Samuela pocteného aj v tomto živote.⁷⁹

Súčasná výchova detí v kresťanskej rodine

Rodičia vo väčšine prípadov milujú svoje deti viac, ako milujú deti svojich rodičov. Začnime tým, že normálny otec a matka privádzajú deti do tohto sveta kvôli sebe, nemysliac na to, že ich za to bude dakto vychvaľovať.

Dôvody prečo ľudia majú deti sú napríklad, láska k deťom, ale aj dôvod aby sa mal o nich kto postarať keď budú starý, Málokto však myslí aj na to, že takýmto pričinením zvyšuje demografickú krivku vo svojej krajine. Deti neprosili o to aby sa narodili, ale my to robíme pre seba. Kto miluje deti ten vie, že oni nám môžu dať oveľa viac radosti, šťastia ako my im. Ťažký kríž je nemať deti. To je to, za čo by sme mali byť vďační, že ich máme.

Je ťažké počúvať sťažnosti rodičov na deti, o ktorých starostlivosťou údajne strávili najlepšie roky svojho života, investovali do nich veľa peňazí a duchovnej sily, a oni sa im odvdáčili svojou nevďačnosťou. Nemusíme byť ako Rockefeller, ktorý si za všetky tie roky, starostlivosti o svoje keď ich napojil a nakrmil, vystavil účet svojim už dospelým deťom.

⁷⁹ Admonitions for Parents: Lessons by Our Holy Father John Chrysostomos on Raising Children. In: www.orthodoxinfo.com/praxis/parenting.aspx

Nemali by sme ľutovať stratené roky a prostriedky, ale že sme nemohli vychovávať deti s dôstojnou podporou našich rodičov, nemohli sme získať ich lásku. A preto hlavnou úlohou rodičov nie je dávať dieťaťu lepšie oblečenie, jedlo a hračky, ale vychovať ho v láske k Bohu a Christovej Cirkvi. To znamená vytvárať v ňom Božiu podobu, spasiť jeho svoju dušu a zvyšok čo bude potrebovať mu Boh dá.

A bez viery v Boha, bez kresťanských morálnych prikázaní, bez pravoslávnej kultúry, nebudeme vychovávať deti. Ešte pred 17 až 20 rokmi bolo možné spoliehať sa na vzdelávanie o univerzálnych ľudských hodnotách, dnes to nie je. Čas sa stratil. Kresťanská pravoslávna výchova dáva dieťaťu očkovanie, duchovnú imunitu proti všetkému zlu, ktoré sa každým dňom zintenzívňuje. A boj o dušu dieťaťa ide nielen prostredníctvom kultu peňazí, pohlavia a hmotných hodnôt. Žijeme v dobe všade sa rozmáhajúceho okultizmu a satanizmu.

Poraziť tento rod (diabolský) cez materiálne zdroje je nemožné. Aj to je dôvod prečo je viera taká dôležitá pre život v rodine. Ak sa dieťa naučí čo je „dobré a čo je zlé“ bude sa držať Božích prikázaní, naučí sa, že za všetky naše skutky raz dáme odpoveď, nie len po smrti, ale v tomto živote bude môcť odolávať tomuto svetu a jeho zlu. Je veľmi dôležité vštepíť deťom lásku k čítaniu duchovnej literatúry. Čím skôr sa to uskutoční tým lepšie to bude pre rozvoj dieťaťa, aby si postupne vedelo samo rozlišovať, aká literatúra je prospešná pre duchovný rozvoj a naopak, ktorá je nebezpečná a môže mu duchovne aj psychicky ublížiť. V súčasnej dobe vidíme mladých ľudí závislých na počítačoch a mobilných telefónoch, ktorým venujú až príliš veľa času. Je málo detí, ktoré dnes radi čítajú knihy.

Dieťa je Božím darom a už svojim príchodom na svet mení všetko navôkol najmä rodičov a preto by človek ho mal brať ako poklad v živote a svedomite k tomu aj pristupovať a pripraviť ho do života ako zrelú bio - psycho - sociálnu bytosť. „Úlohou rodičov je ďakovať Bohu za toto dielo“⁸⁰. Rodina je domovom, kde sa človek cíti slobodný, v bezpečí, a vďaka nej sa posúva ďalej, napreduje nielen na telesnej, ale aj na duševnej úrovni. Preto by rodičia mali deti motivovať k správne mu životu a to nielen slovami ale najmä skutkami. Základy rodiny boli položené ustanovením manželského života a jednou z úloh je aj rodenie detí: „Potom ich Boh požehnala riekol im: Plodte a množte sa a naplňajte zem“⁸¹

Vo Svätom Písme je dieťa považované za dôkaz zvláštnej Božej priazne a Boží dar⁸² a prostriedok mimoriadneho Božieho požehnania⁸³ a preto by rodičia mali dbať na starostlivosť nielen materiálnu, ale aj duchovnú. Nesmieme však zabúdať na kresťanskú výchovu, ktorá má v živote dieťaťa nezastupiteľné miesto a vedie ho k láskavým prejavom voči členom rodiny, domácej Cirkvi, najmä k rodičom. Dosiahnuť ju možno spoločnou účasťou na modlitbách, na svätej Eucharistii počas svätej liturgie v Chráme, a vzorný príklad lásky, pokoja, porozumenia, pomoci a zdravej starostlivosti.

Cirkevná výchova a vzdelávanie je proces nekončiaci sa a neustále objavovací niečo nové. Je to snaha o sebazdokonaľovanie počas celého nášho života. Na tomto procese

⁸⁰ VOJTAŠEKOVÁ, I. Sociálna starostlivosť o deti v kontexte Svätého písma. [online]. [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/PBF-/Kocvar3/pdf_doc/11_vojtasekova.pdf.

⁸¹ 1Mjž 1,28

⁸² 1Mjž 4,1

⁸³ Pozri Ž 127,3-4

odovzdávania informácii sa podieľajú nielen tí, čo sa učia, ale aj tí čo sa učia, vytvára sa tým tak vzťah učeník učenc z pohľadu oboch strán. Nedelia sa na nadriadených sa podriadených, ale všetci sú bratmi v Christu.⁸⁴ Cirkevná výchova a vzdelávanie sú permanentné, keďže je to trvalý proces a cesta, ktorá nikdy nekončí. Snaha o sebazdokonaľovanie je dôležitou súčasťou každého pravoslávneho kresťana.⁸⁵

Kresťanská výchova začína v rodine ešte predtým, ako sa manželom narodí dieťa. Rodičia sa spolu modlia, a tak vplyvajú „priamo na duchovný blahobyť svojich detí, obklopujúc ich svojou láskou a modlitbou od samého momentu počatia. Rodina je prvým miestom , kde dieťa počuje zvesť o živom Bohu Isusovi Christovi.“⁸⁶

Rodičia nesú veľkú ťarchu na svojich ramenách, pretože udávajú smer života svojich detí. Úlohou rodičov je učiť ich, pomáhať na ceste životom, vychovať z neho správneho kresťana, lebo ak vynaložia potrebné úsilie stane sa z neho dobrý kresťan a odmena od Boha ich neminie. Poslanie rodiča nemá len pekné obdobia, sú aj obdobia, kedy nejde všetko podľa našich predstáv a túžob, ale ak budeme vychovávať s Božou bázňou a trpezlivosťou, vtedy aj Boh nám bude citeľne napomáhať v rôznych ťažkých, možno aj kritických situáciách nášho života.

Vplyv okolia na dieťa je najväčší najmä v rannom veku, kedy je v plnej miere závislé od rodičov a má k nim vytvorené neopísateľné puto. Svätí Otcovia sú toho názoru, že, základ

⁸⁴ Gal 3,28.

⁸⁵ ZOZULAKOVÁ, V.: *Didaktika pravoslávnej náboženskej výchovy ako školského predmetu*. Prešov 2009, s. 26.

⁸⁶ ŽUPINA, M.: *Kresťanská výchova ako základ rodinného šťastia*. In: OCM, č.1, Prešov 2006, s. 19 – 21.

kresťanskej výchovy dieťaťa by mal byť položený ešte pred narodením. Pocit, ktorý nadobudne dieťa „v útrobe svojej matky, v značnej miere ovplyvňujú jeho fyzický, duševný, a dokonca aj duchovný stav“.⁸⁷

Pocit, ktorý nadobudne dieťa „v útrobe svojej matky, v značnej miere ovplyvňujú jeho fyzický, duševný, a dokonca aj duchovný stav“⁸⁸. Svätý Ján Kronštadtský uvádza: „Všímajte si svoje deti, najmä preto, aby ste z ich srdc vykoreňovali burinu hriechov, zlé, poškrvňujúce, rúhavé myšlienky, hriechne zlozvyky, náklonnosti a vášne... Zoznámte deti so všetkými nebezpečenstvami hriechov na ceste života, neskrývajte pred nimi hriechy, aby sa z nevedomosti alebo nerozumnosti neutvrдили v hriechnych návykoch a vášňach, ktoré rastú a prinášajú zodpovedajúce ovocie, keď deti dospejú“⁸⁹. Starec Paisij Svätohorský dáva odporúčanie, aby rodičia kontrolovali svoje správanie a najmä aby žili životom pravoslávneho kresťana. Deti sú totiž ako prázdne „kazety“, ktoré zachytávajú akékoľvek informácie z najbližšieho prostredia.⁹⁰

Na budovaní osobnosti dieťaťa sa v najväčšej miere podieľa najmä rodina, no je aj ovplyvnené aj kolektívom v školskom prostredí ale značný vplyv na jeho duchovný rast má aj Cirkev, preto je dôležité stanoviť vhodné hranice pre izoláciu od okolitého sveta ako preventívne opatrenie na ochranu od negatívnych vplyvov prostredia avšak je nutné zvážiť mieru

⁸⁷ MAGDALÉNA,; *Úvahy o deťoch v pravoslávnej cirkvi v súčasnosti*. Pravoslávna cirkevná obec v Prešove 2002, s. 11.

⁸⁸ Tamže

⁸⁹ Tamže

⁹⁰ SVÄTOHORSKÝ, Christodoulos, jeromonach.: *Starec Paisij*. Prešov 1999.

rizika vzniku protikladnosti medzi miestom kde dieťa vyrastá a realitou naokolo.⁹¹

Princípy zdravej kresťanskej výchovy sú hlavnou výbavou pre každodenný život, preto by rodičia mali mať prehľad o tom, aké filmy pozerajú ich deti, akú hudbu počúvajú, čomu sa venujú vo svojom voľnom čase, ako komunikujú a to kvôli tomu, aby sa predchádzalo ich pohlteniu dnešným moderným svetom. Primeraná výchova je semienkom pre vytvorenie pozitívneho vzťahu medzi dieťaťom a rodičom. Tento vzťah je upevňovaný spoločnou účasťou na svätých tajinách a životom v Christu. K realizácii výchovy je potrebné vytvorenie určitých podmienok, ktoré by sme mali brať v úvahu Neoddeliteľným článkom výchovy by mala byť poslušnosť. V 16. pravidle Gangrského snemu sa hovorí o tom, že deti majú podať pomocnú ruku a byť oporou svojim rodičom, keď sú starí, chorí a ktorej by sa mali učiť odmala. Satisfakciou pre rodičov zo strany detí by mala byť poslušnosť a oddanosť. Svätý apoštol Pavol žiada kresťanov, aby ako rodičia vychovávali svoje deti v poslušnosti⁹² a kto sa nestará o svojich domácych, zaprel vieru a je horší ako neveriaci⁹³

Výchova sa vyznačuje tým, že: „ak ty vychováš dobre svoje dieťa, potom aj ono tým istým spôsobom vychová svojho syna a ten svojho syna. A tak stále bude pokračovať reťaz a postupnosť výborného života, ktorý dostal počiatok a koreň od teba a ktorý ti bude prinášať plody starostlivosti, ktorú si preukázal svojim potomkom“.⁹⁴

⁹¹ Тв и компьютер их влияние на человека. Экран и наши дети. Свято-Успенская Почаевская Лавра 2004.

⁹² 1Tim 3, 4.

⁹³ 1Tim 5, 8.

⁹⁴ ZOZULAK, J.: *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov 2007, s. 30.

Konkrétne prirovnania pre starostlivosť o deti nachádzame v svätom Evanjeliu: „Podťte ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení, ja vám dám odpočinutie!, lebo moje jarmo je príjemné a bremeno ľahké“⁹⁵ aj „hľadťte, aby ste neopovrhli ani jedným z tých maličkých! Lebo hovorím vám, že ich anjeli v nebesiach ustavične hľadia na tvár môjho Otca, ktorý je na nebesiach“⁹⁶

Poslaním svätých bolo poukázať na život nevinného dieťaťa a ukázať smer jeho výchovy tak, aby sa z neho stal raz skutočný kresťan. Ponaučenie pre rodinný život nachádzame najmä v Svätom Písme. Blažený Teofilakt je toho názoru, že: „ Ak si želáš aby ťa deti počúvali, vychovávajú ich podľa Božieho slova a nehovor, že čítať Sväté Písmo je povinnosťou mníchov. Je to úloha každého kresťana a zvlášť tých, ktorí žijú vo svete“⁹⁷ Avšak, aj napriek informovanosti v dnešnej modernej dobe, mladí ľudia nie sú schopní ísť v cestou, ku ktorej nás vedú svätí. Medzi prekážky ktoré zabraňujú ísť ďalej patrí absencia lásky, tendencia zdokonaľovania vlastnej osoby a preferovanie života kde Boh neparí. Dnešní ľudia dávajú do popredia materiálne hodnoty a zabúdajú na tie kresťanské. V tomto ohľade je táto doba zasiahnutá hlavne konzumným spôsobom života, ktorý vo veľkej miere ovplyvňuje duchovný život mladého človeka.

U jedinca prevláda najmä sebeckto a s tým spojený aj nezájum o rodinu a spoločnosť, venuje sa jej do takej miery, aby dosiahol dopredu naplánovaný úspech. Rodina je základným článkom rozvoja osobnosti a spoločnosti, v ktorej je dôležité, aby členovia boli zjednotení v pohľade na život

⁹⁵ Mt 11, 28- 30.

⁹⁶ Mt 18, 10.

⁹⁷ LEWCZUKOVÁ, M.: *Rodina a výchova detí podľa učenia svätých otcov*. Moskva 2003, s. 18 – 21.

pozemský a večný a nebránili sa prebývaniu v Bohu, pretože ak to nebude takto odraziť sa to na celej spoločnosti v nepriaznivom zmysle slova. Zmätok, nervozita ale aj ostatné odchýlky od normy v správaní ovplyvňujú nielen rodinu, ale aj spoločenské aktivity a prechádza to od zlého k horšiemu.⁹⁸ Pri poslaní a zároveň povinnosti rodičov v spolupráci s verejnosťou je dôležitou informáciou, že pri tejto neľahkej úlohe sa môžu obracať v modlitbách a prosiť Boha, Presvätú Bohorodičku a svätých o pomoc so všetkým, s čím si nebudú vedieť poradiť nielen ohľadom výchovy detí. Hlavnou metou kresťanskej rodiny je, aby sa každý kto patrí do rodiny, stal jedným z tých, ktorí naveky budú obyvateľmi nebies a boli svätými⁹⁹ Výrok Svätého Ambróza Milánskeho hovorí za všetko: „Rodičia zodpovedajú za duše svojich detí, zverených do ich starostlivosti a predurčených spolu s nimi stať sa spoluobčanmi nebeského Kráľovstva.“¹⁰⁰

⁹⁸ ŠAK, Š.: *Kresťanská rodina ako základný článok života cirkvi a spoločnosti*. In: Pravoslávny teologický zborník 25/10, Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU, 2002, s. 165-180.

⁹⁹ Pozri tamže.

¹⁰⁰ MIROLJUBOV, N.: *Systematický výklad pedagogických názorov svätých otcov a učiteľov Cirkvi*. In: Pravoslávny teologický zborník. PU v Prešove, PBF 1996, roč. XIX (4), s. 38-39.

NÁSTRAHY A NEBEZPEČENSTVÁ VPLÝVAJÚCE NA ŽIVOT V KREŠŤANSKEJ RODINE

V súčasnom pretechnizovanom svete, čelí kresťanská rodina veľmi ťažkým pokušeniam a ťažkostiam, ktoré túto rodinu v mnohých prípadoch znefunkčnia, alebo úplne zničia. Mnohí rodičia dnes hľadajú a dávajú svojim deťom len „to na najlepšie“, čo však neznamená že je to aj správne a pre ich správny duševný a psychický rast aj dobré. Starec Porfírij, keď k nemu prišli rodičia dieťaťa s veľmi zložitým charakterom a porozprávali mu o svojich problémoch s výchovou dieťaťa a poprosili ho o radu, im začal hovoriť o tom, že by mali obrátiť svoju pozornosť na svoj duchovný život. Rodičia sa však stále vracali k rozhovoru o dieťati, ale starec rozprával o ich kresťanských a rodičovských povinnostiach. Vtedy mu títo rodičia povedali: „Geronda, my sme tu neprišli kvôli sebe, ale svojmu dieťaťu.“ Starec im na to povedal: „Ja som po celý čas hovoril, nie o vás, ale o vašom dieťati. Naozaj nerozumiete, že záchrana vášho dieťaťa záleží od vášho osobného osvietenia? Nie teoretického osvietenia, ale praktického.“¹⁰¹

Život v rodine často začína nešťastne a zle, rozvíja sa obyčajne dramaticky a to roztrhnutím manželského zväzku, alebo nejakou inou ťažkou tragédiou, ktorá sa môže týkať práve detí. V súčasnosti život v rodine často začína nešťastne a zle, často nakoniec končí roztrhnutím manželského zväzku. Veď aj samotné uzatváranie manželstva sa v niektorých prípadoch

¹⁰¹ Pozri O výchove, deťoch a vzájomných vzťahoch. Duchovné rady starca Porfírija. In: Prameň č. 2, 2016, s. 4.

koná veľmi neuvážene, ľahkomyselne a bez patričnej zodpovednosti za spoločný manželský život. Uzatváranie manželstva často doprevádzajú iné pohnútky ako láska, čím nedovoľujú obom partnerom v manželskom živote napĺňať základné princípy manželského spolužitia. Často medzi takéto pohnútky patria egoizmus, vypočítavosť, snahu po radoostiach a pôžitkoch osobného charakteru, alebo túžbu po väčšom pohodlí.¹⁰²

Nuklearizácia rodín, porušovanie pripútanosti detí k rodičom a rodičov k deťom, poruchy zdravia rodinných príslušníkov a rodinnej integrity v dôsledku rozvodu spôsobujú množstvo rozporov a problémov v sfére rodinných vzťahov a rodičovstva.

Rodina pre dieťa pôsobí ako základný sociálny systém, ktorý ovplyvňuje jeho rozvoj, podporuje a vychováva ho, určuje chápanie seba samého a druhých. Funguje ako model správania a model interakcie v iných systémoch vzťahov. V nej si deti osvojujú názory a morálne hodnoty svojej kultúry, zapájajú sa do vzťahov emocionálnej podpory a starostlivosti, zažívajú prvé sociálne konflikty, učia sa koordinovať svoj pohľad a pohľad ľudí okolo seba, brániť svoje postavenie, konať spoločne s ostatnými, vzdať sa a hľadať kompromisy. Rodina pripravuje deti na aby sa stali kompetentnými, aktívnymi členmi spoločnosti a aby formovaná väzba detí na rodičov im slúžila ako model pre komunikáciu so širším sociálnym prostredím.

Priamy vplyv sa prejavuje v tom, že správanie jedného člena rodiny pomáha udržiavať určitý typ správania druhého. Nielen rodinné prostredie ovplyvňuje dieťa, ale dieťa ovplyvňuje svojich rodičov a ostatných členov rodiny.

¹⁰² KORMANÍK, P.: *Pravoslávne dušpastierstvo II*. Gorlice 2009, s. 123.

Výskumy ukazujú, že keď sú rodičia prísni, ale trpezliví, deti majú tendenciu poslúchať ich požiadavky. Naopak, ak rodičia vychovávajú svoje deti hrubo a netrpezlivo, potom sa deti stávajú neposlušnými rebelmi. Neposlušnosť detí môže zvýšiť počet trestov, čo vedie k ešte väčšej kontrolovateľnosti dieťaťa. Napríklad harmonický manželský vzťah, v ktorom si manželia prejavujú voči sebe úctu a starostlivosť, sú spojené s psychickou pohodou dieťaťa. V takomto vzťahu je dieťa viac podporované a stimulované a menej trestané. Oproti tomu, v napätom a konfliktnom manželstve majú rodičia tendenciu byť menej citliví na potreby svojich detí, viac ich kritizujú, prejavujú podráždenie a trestajú ich. Deti, ktoré sú uprostred chronických hádok a konfliktov medzi rodičmi, vykazujú početné problémy so správaním – napríklad prejavy otvorenej a nepriamej agresie.¹⁰³

Patologické javy v kresťanskej rodine a ich príčiny

Posúdenie, či sa udalosti považujú za patologické, závisí od mnohých faktorov. Najdôležitejšie z nich sú demografia, zdravie, ekonomické postavenie a kultúrne podmienky spoločnosti. V niektorých prostrediach bolo fajčenie drog vždy dobrým a prijateľným kultúrnym prejavom, v iných to bolo považované za odchýlku. Medzi ďalšie okolnosti podmieňujúce patológie patrí stupeň transformácie, rozvoja spoločnosti a demokratizácie života, ba dokonca aj vzdelávacieho systému a jeho efektívnosti. Pri hodnotení

¹⁰³ БОЛОТОВА А. К.: Специфика семьи как социальной системы. In: Семья и современный социум, Санкт-Петербург 2017, s. 31 – 32.

patologických javov treba brať do úvahy aj určité subjektívne faktory. V jednej skupine budú niektoré postoje považované za deštruktívne a v inej budú vzbudzovať emócie a obdiv. Stále sa nájdu iní, ktorí ich budú považovať za neutrálnych a budú s nimi zaobchádzať ako s normálnymi v ich každodennej rutine.

104

Medzi hlavné rizikové faktory, ktoré umožňujú vznik, existenciu a rozširovanie sociálno-patologických javov, zhodne s vedeckými poznatkami a všeobecnou mienkou, radíme poruchové javy v spoločnosti a nedostatočnú ochranu ich členov a predovšetkým mládeže pred takými javmi a súčasne nárast odcudzenia spoločnosti a človeka – uvoľňovanie vzájomných väzieb. Ako konkrétne rizikové faktory bývajú uvádzané predovšetkým: negatívne javy v rodine, v škole, nevhodný spôsob využívania voľného času, problémy spojené s výkonom zamestnania a pracovnými návykmi až po odmietanie práce ako zdroja obživy, radikálne zmeny noriem a hodnôt v spoločnosti, rozšírenie konzumného spôsobu života.

Ak by nebol stanovený pevný cieľ, ktorý chceme vo výchove dosiahnuť, nemala by výchova žiadnu inšpiráciu pokračovať. Zmysel výchovy spočíva v tom, aby sme pomohli vychovávanému získať osobnostné vlastnosti, ktoré ho robia schopným samostatného a sociálne zodpovedného života. Osobnostné vlastnosti sú ovplyvniteľné povahou každého človeka, sociálnym prostredím, ale aj kultúrou ktorú vytvára či kreatívne pretvára. Výchova ma ovplyvňovať učiteľov, rodičov, vychovávateľov a to v každej dimenzii života: telesnej, duchovnej a duševnej, profesijnej spoločnosti i morálnej.

¹⁰⁴ IGNATOWSKI, G.: The Meaning of Family in Fighting the Pathological Habit of Smoking Electronic Cigarettes. In: *Pedagogika Rodziny (Family Pedagogy)* 5 (2) DOI:10.1515/fampe-2015-0018, s. 20.

Z pohľadu Cirkvi sú patologické javy následkom hriechu. Človek je psychosomatická bytosť a preto by sa Cirkev mala podieľať na ich riešení a to poskytovaním duchovnej pomoci, a podľa potreby aj materiálnej pomoci. Je to vidieť na príklade Isusa Christa, ktorý pri stretnutí s hriešnikom mu hriechy najprv odpustil a potom ho aj vyliečil. Filantropická a dušpastierska služba v Cirkvi by mala byť zameraná na konkrétneho človeka a prostredie v ktorom žije. Cirkev musí riešiť aj konkrétne problémy a to aj sociálno-patologické javy, ak chce byť aktuálna. Cirkevná obec je totiž živý organizmus. Dušpastier alebo sociálny pracovník ju musí takto vnímať. Jednou z hlavných úloh dušpastiera je predstavovať myšlienky cirkevnej obce ako jedného duchovného organizmu, preto aby veriaci neboli upriamení iba sami na seba, ale na spoločenstvo v ktorom žijú. K vzniku sociálno-patologických javov nebude dochádzať, ak sa každý bude podieľať na tvorbe kladných medziľudských vzťahov. Keby k tomu napriek tomu došlo, bude to problém celej cirkevnej obce. Vážnym problémom v spoločnosti je alkoholizmus, prostitúcia, drogy a návykové látky, homosexualita, ale aj nenávykové látky, ktoré sú čoraz viac rozšírené a veľmi nebezpečné. Patrí medzi nich napríklad závislosť na mobilnom telefóne, internete, televízií či hracích automatoch. Pokánie je účinný liek v boji s týmto neduhom. Uvedomenie si človekom ohavnosti svojho skutku, následné jeho oľutovanie, pokánie a spolupráca s Bohom pri prekonávaní svojej slabosti cez pôst a modlitbu a asketický duchovný zápas. Modlitba je veľkou oporou a pomocou v boji so závislosťami. Bez duchovného prežitia nie je možné prejavovať ani lásku, radosť, smútok, ľútosť. Bez modlitby a pôstu človek nemôže komunikovať s Bohom a byť uzdravený, pretože modlitba je komunikácia s Bohom a pôst je liečebným prostriedkom. Tu je

veľmi dôležité duchovné vedenie. Kňaz - duchovník cestou spovede môže významne prispieť k duchovnému posilneniu hriešnika zoslabeného hriechom. Človek siaha po alkohole a drogách vtedy ak chce utíšiť svoje trápenie. Jednou z príčin alkoholizmu a narkománie je duchovná prázdnota, strata zmyslu života, slabá morálna orientácia.

Narkománia a alkoholizmus sú výsledkom duchovnej choroby ako jednotlivca tak aj spoločnosti. Ľudia konzumujú alkohol hlavne z dôvodu, že povzbudzujúco ovplyvňuje ich pocity. No opak je pravdou. Alkohol pôsobí depresívne. Prvým krokom v boji s touto závislosťou je vzbudenie odporu k tejto závislosti u postihnutého. Telo kresťana ma byť chrámom Svätého Ducha.

Sociálni pracovníci alebo dušpastieri majú pracovať s ľuďmi závislými, ktorý im podajú pomocnú ruku v ich ťažkom zápase so svojimi slabosťami. Duchovný pastier je vlastne duchovný otec, ktorý je povinný starať sa o svoje choré deti. Rodina ako taká nedosahovala a ani dnes nedosahuje svoj vysoký cieľ a určenie. Niekedy sa dokonca zdá, že sa morálne a fyzicky rozkladá a kazí. Život v rodine začína často dosť zle a nešťastne, rozvíja sa často dramaticky a niekedy končí veľmi tragicky ako napríklad roztrhnutím manželského zväzku alebo nejakou inou tragédiou, ktorá sa často týka detí.

Aj samotné uzatváranie manželstva sa niekedy javí ako neuvážené, ľahkomyselné, bez zodpovednosti za spoločný manželský život. Hoci je predpoklad, že manželstvá sú zakladané na láske, nie vždy je to tak. Skôr sú to iné pohnútky, ktoré sa tu objavujú a nedovoľujú obom partnerom pre spoločný manželský život naplňať základné princípy manželského spolužitia. Medzi takéto pohnútky patrí napríklad: vypočítavosť, egoizmus, snaha po väčšom pohodlí,

snaha po pôžitkoch osobného charakteru a podobne. Úlohou Cirkvi a jej dušpastierov je správne orientovať mladých ľudí pri vstupe do manželstva, viesť s nimi besedy, naučiť ich poznať základné princípy rodinného života, aby neboli zaskočení niektorými nezdravými vplyvmi prostredia v ktorom žijú, a spoločnosti, ktorá tiež svojím spôsobom ich ovplyvňuje ako negatívne tak aj pozitívne, formuje a vychováva. Na druhej strane netreba zabúdať na niektoré vážne problémy, ktoré sú spojené s materiálным ale aj ekonomickým postavením rodiny a vplývajú na nábožensko-mravný rast jej členov. Keď počujeme rozhovor členov rodín na vidieku aj v meste, prevažujú otázky, ktoré sa týkajú živobytia, šatenia, riadenie domácnosti, práca na pozemku. Treba spomenúť aj nevhodné životne prostredie, sociálne nevyhovujúce, nehygienické, nedostatočné vybavené príbytky a prašné, alkohol, návykové látky, mravná roztopašnosť, duševné choroby, ale aj nepripravenosť mladých na výchovu a zdravý život detí. To všetko je nepriateľom zdravého vývoja a kresťanského smerovania rodiny. Zle to vplýva aj na potomstvo, ktoré naberá zle návyky po svojich rodičoch. Sú to návyky, ktoré majú podobu rôznych nerestí, vášni, egoizmu, neposlušnosti, vulgárnosti, drogových a iných závislostí. Sú prípady kedy manželské dvojice si neželajú mať deti a ak áno tak najviac dve. Mnoho žien po počatí si neželajú priviesť dieťa na svet a rozhodnú sa pre potrat. Potrat je vedomé usmrtenie počatého plodu. V duchu kanónov sa týmto skutkom dopúšťajú vraždy. To už hovoríme o vážnom morálnom úpadku a rozklade rodiny. Takto sa človek stavia proti Bohu, proti jeho vôle. Naša spoločnosť vynakladá nemalé úsilie nato, aby sa zlepšilo fyzické zdravie detí, manželov, mládeže, rodičov a všetkých členov rodiny. Cirkev, ktorá je povolaná ochraňovať duchovné

hodnoty ľudstva, pokladá za povinnosť bdieť nad zachovaním rodiny a starať sa o jej pozdvihovanie, zošľachťovanie.

V Cirkvi človek rastie, vychováva sa v duchovnosti, viere, solidárnosti, bratstve a vzájomnej pomoci. Kresťanská rodina má dôležité miesto v dušpastierstve nielen vďaka jej pozitívnemu faktoru ale preto aby sa zdôraznili slabosti a nebezpečenstvá s ohľadom na duchovnú starostlivosť o ňu ako objektu všeobecného dušpastierstva.¹⁰⁵

Dnešný život v konzumnej spoločnosti ponúka človeku vyžitie v každej oblasti a odvádza pozornosť od poriadneho duchovného života. Ak je manželský život na správnej duchovnej úrovni, vtedy je aj ich život požehnaný Bohom. Manželské hádky aj rozvodovosť rozdeľujú čo Boh spojil, a deti to najviac pociťujú. Na deťoch rozvod zanecháva veľké psychické rany. Rozvodovosť rovnako patrí k patopsychologickým javom v rodine. Najideálnejším prostriedkom na riešenie tohto problému je kvalitná kresťanská príprava manželov pred vstupom do manželstva. Veľké množstvo rozpadnutých manželstiev na Slovensku ale aj vo svete svedčí o tom, že spoločnosť nevníma vážnosť manželstva a duchovného zdravia rodiny. Pri uzatváraní manželstiev v dnešnom svete zohráva významnú rolu to, či ten náš partner dokáže uspokojiť naše potreby. To však nie je láska ale egoizmus. V prípade vzniku problémov v rodine, Cirkev pokladá za povinnosť zintenzívnenie modlitby manželov ale rovnako aj cirkevnej obce za týchto manželov. Prostredníctvom tejto modlitby manželia dostávajú od Boha silu pri prekonávaní prekážok v manželstve.

¹⁰⁵ Pozri KORMANÍK, P.: 2009. Pravoslávne dušpastierstvo II. s. 125.

„Dieťa je plod manželskej lásky, a keď rodičia začnú prežívať situácie kvôli ktorým je ich vzájomná láska zraňovaná rôznymi spormi a nezhodami, sa často utešujú tým, že dieťa je ešte malé a nerozumie a preto sa môžu kľudne rozviesť. Z druhej strany. Keď je dieťa staršie, každý z manželov je presvedčený, že to dieťa nakoniec pochopí a dá za pravdu práve jemu. Skúsený duchovník a svedník mnohých svetských ľudí, otec Grigorios, hovorí, že väčšinou sa stáva, že sa jeden, alebo druhý, prípadne aj obidvaja súčasne, snažia všemožnými prostriedkami ospravedlniť sa pred očami a svedomím svojich detí a to tým, že jeden druhého odsudzuje, či už navonok alebo len v náznakoch.“¹⁰⁶ Takýto postup má potom ale za následok pravý opak toho o čo im v skutočnosti išlo. Môžeme konštatovať, že samotná skutočnosť býva prirodzene trochu iná, než ako si ju prajú tvoriť títo manželia vo svojej fantázii. V prvom rade zabúdajú na to, že „ako je láska duchovnou vôňou, ktorá naplňuje domov a robí dieťa schopným sa úprimne radovať, nehľadiac na to, či je dieťa malé, alebo veľké, rovnako tak nepriateľstvo medzi mužom a ženou je z tohto uhla pohľadu treba považovať tak isto za vôňu, ale v zmysle nepríjemného duchovného zápachu“¹⁰⁷

Duchovný smog, ktorý naplňa priestor rodiny, spôsobuje, že ani dospelí ani deti nemôžu dýchať a doslova sa v nej dusia. Ďalším veľmi nebezpečným plynom súčasnej doby je tajný (milenecký) vzťah jedného z rodičov. Táto vec má veľmi

¹⁰⁶ DVORÁČEK, M., 2012. *Duchovní provázanost mezi manželstvom a mníštvím na jejich cestě k dokonalosti*. In Pravoslávny biblický zborník I/2012, zborník katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. [online]. Dostupné z: <http://www.okp-elpis.pl>.

¹⁰⁷ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, Ιερομονάχου: Το μυστήριο του γάμου, Κοινωνία αγάπης. Εκδοσεις „ΕΝΩΜΕΝΗ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ“ Θεσσαλονίκη 2010, s. 43.

negatívne dôsledky pre celú rodinu, a to aj vtedy keď o tom ešte nikto nevie. „Nakoniec, dieťa, ktoré je takým zjednocujúcim mostom obidvoch rodičov, neprestáva vo svojom vnútri uchovávať pocity lásky dokonca i k tomu, ktorý svojou nerozvážnosťou celú krízu a nešťastie v rodine vyvolal. Pre dušu dieťaťa, zostáva otec naďalej otcom a rovnako tak aj matka zostáva i naďalej jeho matkou, bez ohľadu na to do akej miery bol jeden či druhý vinný. A pokiaľ predsa len nastane rozvod, v detskej duši bude navždy chýbať čiastočka toho, ktorý odišiel“¹⁰⁸.

Otec Grigorios túto situáciu prirovnáva k mostu, ktorý bude uchytený len z jednej strany, a preto tu bude vždy určité nebezpečenstvo, že sa celý most jednoducho úplne zrúti. Dieťa je plodom lásky rodičov, a túto lásku je potrebné vdychovať od okamihu počatia až do doby, kedy si toto dieťa založí svoju vlastnú rodinu. V prípade, že bude táto láska nejako zranená, zranené býva aj samotné dieťa, mnohokrát sa tak deje z následkami, ktoré sa už nedajú nijakým spôsobom napraviť. Starec Paisij, ktorý mal veľké skúsenosti zo zástupmi pútnikov, ktorí k nemu prichádzali, hovoril o deťoch z rozpadnutých rodín takto: „Ako sú ničené tieto nebohé deti. Niektoré z nich sú citlivé a nedokážu sa s týmito starosťami vysporiadať, upadajú do beznádeje a niektoré z nich dokonca páchajú samovraždu. Iné prepadajú alkoholu, aby zabudli, a ďalší zase berú drogy. Deti z rozpadnutých rodín spoznáte už z diaľky.

¹⁰⁸ DVORÁČEK, M., 2012. *Duchovní provázanost mezi manželstvím a mníštvím na jejich cestě k dokonalosti*. In Pravoslávny biblický zborník I/2012, zborník katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. [online]. Dostupné z: <http://www.okp-elpis.pl>.

Pri svojej kélii mám lukumi¹⁰⁹ položené vonku pred vchodom. Keď tieto deti prichádzajú ku mne, ešte pred tým, ako sa stihnú ponúknuť z týchto lukumi, utekajú najprv ku mne, abysa so mnou pozdravili. Chybalaim totiž láska a neha rodičov.“¹¹⁰

Svätý Porfyrios napísal, že to, čo zachraňuje a robí dobré deti, je život rodičov v domácnosti. Rodičia sa musia venovať Božej láske. Musia sa stať svätými vo vzťahu k svojim deťom prostredníctvom ich miernosti, trpezlivosti a lásky. Potrebujú začať každý deň odznova, s novým pohľadom, obnoveným nadšením a láskou k svojim deťom. Vo všeobecnosti sú za zlé správanie detí zodpovední rodičia. A ich správanie nezlepší ani pokarhanie, disciplína, ani prísnošť. Ak sa rodičia neusilujú o svätý život a ak sa nezapájajú do duchovného boja, robia veľké chyby a prenášajú chyby, ktoré majú v sebe. Ak rodičia nežijú svätým životom a neprejavujú si navzájom lásku, diabol sužuje rodičov reakciami detí. Od detí sa vyžaduje láska, harmónia a porozumenie medzi rodičmi. To poskytuje skvelý pocit bezpečia a istoty.

Alkoholizmus

Alkoholizmus je jedným z najčastejším problémom, ktorý spôsobuje rozpad rodiny. V súčasnosti je málo takých rodín, kde by sme nenašli žiaden alkohol. Sú rodiny, kde sa konzumuje alkohol nadmerne až škodlivo. V takýchto rodinách netrpia len samotný konzumenti či už ide o otca, alebo matku ale hlavne deti. Život v takejto rodine ohrozuje zdravý vývoj

¹⁰⁹ Sladké želé typické ako výraz pohostinnosti (spolu s kávou a vodou) pri príchodu do gréckeho monastieru.

¹¹⁰ ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ: *Λόγοι Δ΄. Οικογενειακή ζωή. „Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος“*. Σουρωτή, Θεσσαλονίκη 2005, s. 55.

dieťaťa nie len v samotných základoch jeho osobnosti, ale aj po duchovnej stránke. Dieťa je doma svedkom bezcharakternosti, klamstiev a agresivity rodiča alkoholika, ktorý myslí iba na svoje pitie a nezáleží mu na potrebách rodiny. Na dieťa veľmi zle vplývajú časté hádky plné osočovania, hrubých výrazov - nadávok medzi rodičmi, ktoré vyvoláva rodič alkoholik. K tým horším prípadom správania sa alkoholika môže byť fyzické napádanie manželky, alebo detí, či dokonca incest s vlastným dieťaťom.

Je priam nemožné si predstaviť si všetko to zlo, ktoré spôsobujú opilci sebe a svojej rodine. Svätý Ján Zlatoústý o tom hovorí veľmi jasne a priamo: „opilstvo nie je nič iné ako neprirodzená nepričetnosť, zvrátenosť mysle, nedostatok úsudku, neprítomnosť vnímania“¹¹¹. V takejto rodine u dieťaťa vzniká aj nenávisť voči opijajúcemu sa rodičovi, ktorý terorizuje celú rodinu. Väčšina takýchto detí sa so svojimi problémami nikomu nezdôverí a nosí svoje trápenie v sebe. V dôsledku neustáleho trápenia a strachu prežívaného doma vznikajú u detí rôzne psychické poruchy. Vyskytuje sa pomočovanie, nočný strach či zajakávanie. V poruchách správania u týchto detí vyrastajúcich v alkoholickej rodine dominuje nedisciplinovanosť, agresia, vzdor, neposlušnosť, úteky z domova.

Aj samotný rodičia nemalou mierou prispievajú k rozvratu rodiny alkoholom, či alkoholické nápoje deťom podávajú alebo nepodávajú. Potom vplyvom kladného postoja rodičov k alkoholu núkajú aj svoje deti pri rôznych príležitostiach, svadbách či spoločenských udalostiach vínom či destilátom. Ak dieťa začne popíjať alkoholické nápoje za asistencie rodičov či

¹¹¹ KORMANÍK, P.: *Pravoslávne dušpastierstvo III*. Prešovská univerzita v Prešove, Prešov 2010, s. 22 – 23.

pod ich priamym dohľadom, začína si dieťa vytvárať kladný vzťah k alkoholu ako k niečomu čo je pozitívne a normálne. Taktiež niektorí rodičia nepovažujú za škodlivé, ak dieťa zoberú so sebou do pohostinstva, veď dieťa bude piť len malinovku. Netreba však zabúdať, že práve tu má dieťa priamy kontakt s alkoholickým prostredím či vulgárnym vyjadrovaním, ktoré má naň nemalý vplyv. Preto si treba uvedomiť, že bez ohľadu na to koľko je v areály pohostinstva hojdačiek, že toto miesto nie je vhodné pre deti. Bohužiaľ dnes nenájdete krčmu, alebo bar, prípadne reštauráciu, kde by sa nenachádzali detské kútiky, ktorých úlohou je zabaviť deti, kým ich rodičia popíjajú.

Povery a oslavy rôznych „pohanských“ sviatkov Halloween

V súčasnosti už aj u nás na Slovensku sa začína udomáčňovať tzv. Americký sviatok „Halloween. Nadšené deti preoblečené za čarodejnice, démonov, duchov a iných príšer chodia od domu k domu a kričia „Trick or Treat“, čo znamená: „Obdarujte nás, lebo vám niečo vyvedieme.“ Mnohí, ktorí ich neobdarujú, pretože s tým nesúhlasia potom ráno čaká nepríjemné prekvapenie, v podobe vajíčkami alebo ničím iným ťažko zmyývateľným, zahádzanej fasády domu. (deje sa to hlavne v Anglicku a USA) Čoraz častejšie sa v našich školách organizujú maškarné plesy, večierky, kde si hovoria príbehy o duchoch, kostrách bosorkách alebo podivných ľudoch a vyrezávajú rôzne ozdobné halloweenske tekvice. Bohužiaľ aj mnohé kresťanské rodiny začínajú tento „sviatok“ oslavovať so slovami „však je to neškodné, je to len zábava pre deti“,

neuvedomujúc si škodlivosť, ktorú páchajú na dušiach svojich malých detí.

Halloween je síce náboženský, ale nie kresťanský sviatok. Tom Sanguinet, ktorý bol bývalým najvyšším kňazom v keltskej tradícii Wicca (witchcraft) sa o tomto sviatku vyjadril práve v tom zmysle, že tento sviatok hoci je dnes moderný, má svoj pôvod v splne mesiaca, ktorý je najbližšie k 1. novembru a zároveň je novým rokom čarodejníc. Bol to čas, keď sa duchovia (démoni) dostali na vrchol svojej moci a vracali sa na Zem. Halloween je čisto a absolútne zlej podstaty a nie je na ňom nič, čo by niekedy malo niečo spoločné s Isusom Christom.¹¹² Tento bývalí kňaz tiež upozorňuje na to, že to slová: „obdarujte nás, lebo vám niečo vyvedieme“ je novodobým uskutočňovaním druidských praktík. Ľudské obete nahradili sladkosťami, ale uspokojovanie nenásytných zlých duchov zostalo. Tí, ktorí nie sú obdarovaní, totiž na odplatu vyvedú niečo zlé.

Tisícky prívržencov hnutia Wicca, ktorí dodržiavajú staroveké keltské rituály, dodnes nazývajú Halloween jeho starým názvom Samhain a považujú ho za najposvätejšiu noc v roku. Istý uznávaný čarodejník pre noviny *USA Today* o kresťanoch povedal, že „si to neuvedomujú, ale oslavujú s nami náš sviatok... To sa nám páči“¹¹³. Aj vyrezané tekvice majú pôvod v týchto pohanských praktikách. Na prvý pohľad obyčajná tekvica so zapálenou sviečkou a vyrezanou tvárou je pôvodným symbolom prekliatej duše. Je absolútne jasné že tento veľmi nebezpečný pohanský sviatok je zakorenený

¹¹² MARETTA, J.: *Povery ničiacie rodiny*. Vydavateľstvo PETRA, Prešov 2013, s. 73 – 74.

¹¹³ Pozri Halloween - aký má pôvod. In: <https://www.jw.org/sk/publikacie/casopisy/g201309/halloween-aky-ma-povod/>

v najhorších pohanských rituáloch. Apoštol Pavol v liste Efezkým kresťanom jasne vyzýva: „*a nezúčastňujte sa na neplodných skutkoch tmy, radšej ich kárajte.*“¹¹⁴ Je to jednoznačne pohanský obetný deň a Sväté Písmo jasne kresťanov upozorňuje: „*Ale čo pohania obetujú, to obetujú démonom a nie Bohu. A ja nechcem, aby ste boli spoločníkmi démonov.*“¹¹⁵

¹¹⁴ Ef 5, 11.

¹¹⁵ 1Kor 10, 20.

ZÁVER

Ak sa detailne pozrieme na súčasné problémy, ktorým kresťanská rodina čelí, vidíme, že riešenie niektorých otázok sa javí ako veľmi komplikované a v mnohých prípadoch až nereálne. Prílišná sekularizácia spoločnosti, silný tlak globalizmu moderné technológie (počítač, mobil, internet), ako aj niektoré druhy závislosti (drogy, alkohol...) veľmi silne ovplyvňujú zdravý vývoj detí a spoločnosti nie len v kresťansky založených rodinách, ale aj v rodinách ktorých náboženstvo nehrá žiadnu dôležitú úlohu pri výchove detí.

Práve v rodine by sa mali klásť základy harmonického rozvoja dieťaťa, jeho hodnotové orientácie a životné postoje a názory. Hodnoty rodinného života, ktoré si dieťa osvojí od prvých rokov života, majú pre neho v každom veku trvalý význam.

Rodina je najdôležitejšou inštitúciou socializácie jednotlivca, tvorí psychologický základ občianskej identity, hodnôt a modelov mravného správania dieťaťa. Hodnoty nadobudnuté v rodine sa môžu transformovať pod vplyvom ďalšej skúsenosti socializácie, ale práve v detstve sa kladie základ jeho osobnosti a ďalšieho smerovania v živote. Vplyvom systému hodnôt, potrieb a motivácie počas formovania dieťaťa v priebehu kresťanskej rodinnej výchovy sa určuje postoj ku krajine, národu, historickému a kultúrnemu dedičstvu a samozrejme k Bohu a cirkvi.

Učítelia často obviňujú rodinu, že sa v nej nevychováva dieťa. Rodičia zároveň nie sú veľmi ústretoví pri hodnotení konania učiteľov. Mnohí z nich sa domnievajú, že učítelia majú nízku odbornú úroveň, nízke morálne kvality. Ako výsledok

tohto všetkého, nakoniec trpia deti, čo vedie k poklesu ich morálneho správania. Žiaľ, sú aj rodičia, ktorí sú pri plnení svojich povinností nezodpovední a negatívne ovplyvňujú svoje správanie pri výchove detí.

Dobro to je radosť, ochrana matky a otca, náklonnosť a teplo, úsmev. Robiť dobro vedie k najvyššiemu výsledku, vo vývoji, k transformácii dieťaťa. Tento výsledok priamo súvisí s poslušnosťou. Toto je jedna z „najdôležitejších“, najťažšie získaných cností. Pri pohľade na deti vidíte, ako šťastne bežia k matke, alebo k otcovi aby sa s nimi mohli stretnúť a objat' ich. Zároveň, aké je pre nich ťažké splniť jednoduché požiadavky svojich rodičov v poslušnosti bez odvrávania. Ale nie program, nie metóda vychováva, učí, ale osobnosť rodiča. Ako hovorí staré latinské príslovie: „Verba docent, exempla trahunt“ (Slová učia, príklady vedú)¹¹⁶. Preto pedagógovia a rodičia potrebujú tvrdú analýzu seba samých, výsledkov svojich činov, aby vylúčili možnosť dotýkať sa čistoty a nevedomosti detí svojimi negatívnymi vlastnosťami.

¹¹⁶ ЕФИМОВСКИЙ Е.: Латинарики. [Электронный ресурс] /URL: <http://www.efefspb.ru/dls/latinariki/>

Zoznam bibliografických odkazov:

- АФАНАСИЙ ЛИМАССОЛСКИЙ, митрополит: Три искушения в браке (online). [2011-10-05]. Dostupné na internetu: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/48757.htm>.
- BAUDIŠOVÁ, J.: Úloha ženy, jak ji chápe pravoslávne křesťanství. In *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF, č. XXIX (14), Prešov 2005, ISBN 80-8068-399-9. s. 190 – 198.
- BARDIS, P. D. 1964. The Ancient Greek Family. In: *Social science*. Vol. 29, no. 3 (June 1964), s. 156-175.
- Biblia. Písmo Sväté Starej a Novej Zmluvy*. 2. vydanie. Liptovský Mikuláš 1979. ISBN 0-564-03222-0.
- БОЛОТОВА А. К.: Специфика семьи как социальной системы. In: *Семья и современный социум*, Санкт-Петербург 2017.
- Библейский взгляд на семью. Краткий конспект одноимённой дискуссии. In: *Библейский Дискуссионный Клуб г. Монреаль*. (online). [2018-10-11]. Dostupné z: <http://cogmtl.net/Articles/055.htm>.
- CAP, A.: *Výklad na knihu Genezis. I. – III. kapitola*. 1. vydanie. Prešov 2000. ISBN 80-88885-73-6.
- Σοφοκλέους Αντιγόνη. In: *Aeschyli Tragoediae Prometheus, Persae, et Septem at Ehebas, Sophoclis Antigone, Euripidis Medea*. (offic. Johannis Henrici Heitz). Univefitatis typographi. 1779. s. 155-219.
- DVOŘÁČEK, M., 2012. *Duchovní provázanost mezi manželstvom a mníštvom na jejich cestě k dokonalosti*. In *Pravoslávny biblický zborník I/2012*, zborník katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. [online]. Dostupné z: <http://www.okp-elpis.pl>.

- Εὐριπίδου Μῆδεια. In: *Aeschyli Tragoediae Prometheus, Persae, et Septem at Ehebas, Sophoclis Antigone, Euripidis Medea*. (offic. Johannis Henrici Heitz). Univerfitatis typographi. 1779. s. 220-282.
- ЕФИМОВСКИЙ Е.: Латинарики. [Электронный ресурс] /URL: <http://www.efefspb.ru/dls/latinariki/>
- GERKA, Milan, 2007. *Sociálna služba v cirkvi, soľ zeme*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-8068-639-0.
- IGNATOWSKI, G.: The Meaning of Family in Fighting the Pathological Habit of Smoking Electronic Cigarettes. In: *Pedagogika Rodziny (Family Pedagogy) 5 (2)* DOI:10.1515/fampe-2015-0018.
- KORMANÍK, P.: *Pravoslávne dušpastierstvo II*. Gorlice 2009.
- KORMANÍK, P.: *Pravoslávne dušpastierstvo III*. Prešovská univerzita v Prešove, Prešov 2010.
- KORMANÍK, P.: *Základné sväté tajiny pravoslávnej Cirkvi. Teologicko-praktický výklad*. 1. vydanie. Prešov 1996. ISBN 80-7097-353-6.
- KOCHAN, P., 2015. *Svätootcovská teológia ako ukazovateľ pre svätú Tajinu manželstva v súčasnosti*. In *Kresťanské manželstvo ako veľké mystérium v komunikácii s kresťanskosociálno-pedagogickým poslaním integrovanej rodiny v súčasnom modifikovanom svete. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Onkormányzat: Inštitút gréckeho jazyka a kultúry, 2015. 111s. ISBN 978-963-12-2945-5.
- LACEY, W. K. 1968. *The Family in Classical Greece*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1968, 342s. ISBN 0-8014-9274-2.
- LEWCZUKOVÁ, M.: *Rodina a výchova detí podľa učenia svätých otcov*. Moskva 2003.

- Иоанн Златоуст, свт. Толкование на первое послание к коринфянам. In: *Полное собрание творений святителя Иоанна Златоуста*. Том 10. Часть 1. СПб: Санкт-Петербургская Духовная Академия, 1904. s. 365-375.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: *Ομιλία* 26, 1: ΕΠΕ: 45, 102. ΡΓ 53, 230.
- O výchove, deťoch a vzájomných vzťahoch. Duchovné rady starca Porfirija. In: Prameň č. 2, 2016.
- ОВЧИННИКОВА, М.: *Техника жизни, которая ведет к смерти. Размышления о клонировании, и не только о нем*. 1. vydanie. Полтава 2003. ISBN 966-320-410-0.
- MAGDALÉNA, 2002. *Úvahy o deťoch v pravoslávnej cirkvi v súčasnosti*. Pravoslávna cirkevná obec v Prešove 2002. ISBN 80-967875-8-6.
- MARETTA, J.: *Poverý ničiace rodiny*. Vydavateľstvo PETRA, Prešov 2013. ISBN 978-80-8099-068-8
- МЕДВЕДЕВА И. Я., ШИШОВА Т. Л., 2006. *Книга для трудных родителей. Блиц-педагогика*. Издатель: Христианская жизнь, 2006.
- МОРЕВ, И.: Христианская семья – луч света в темном царстве неверия. In: https://azbyka.ru/otechnik/Ioann_Morev/hristianskaja-semja-luch-sveta-v-temnom-tsarstve-neverija/
- MIROLJUBOV, N., 1995. *Systematický výklad pedagogických názorov svätých Otcov a učiteľov Cirkvi*. In: Pravoslávny teologický zborník PU v Prešove, PBF 1995, roč. XVIII (3). ISBN 80-7097-330-7.
- МЕЙЕНДОРФ, И.: *Брак в Православии*. 1. vydanie. Клин 2000.
- НИКОЛАЙ СЕРБСКИЙ, святитель. *Десять Божиих заповедей. Вторая заповедь*. Владимир: Издательство Владимирской епархии 2002.

- ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ: *Λόγοι Δ΄. Οικογενειακή ζωή. „Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος“*. Σουρωτή, Θεσσαλονίκη 2005.
- PILKO, J., 2015. *Kresťanská výchova detí v predškolskom veku*. In: *Kresťanské manželstvo ako veľké mystérium v komunikácii s kresťansko-sociálno-pedagogickým poslaním integrovanej rodiny v súčasnom modifikovanom svete*. Görög nemzetiségi önkormányzat 2015. ISBN 978-963-12-2945-5.
- ZOZULAK, J.: 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov 2007. ISBN 978-80-8068-693-2
- VOJTAŠEKOVÁ, I., 2010. Sociálna starostlivosť o deti v kontexte Svätého písma. [online]. [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Kocvar3/pdf_doc/11_vojtasekova.pdf.
- ВИССАРИОН, епископ: *О семье и воспитании*. Том 2. 1. vydanie. СПб 1996. 512 s. ISBN 5-7854-0001-4.
- SVÄTOHORSKÝ, Christodoulos, jeromonach., 1999. *Starec Paisij*. Prešov 1999. ISBN 80 88885-11-6.
- ŠAK, Š., 2015. *Svätá Tajina manželstva, ako veľké tajomstvo v spoločenskom kontexte*. In *Kresťanské manželstvo ako veľké mystérium v komunikácii s kresťansko-sociálnopedagogickým poslaním integrovanej rodiny v súčasnom modifikovanom svete*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Onkormányzat: Inštitút gréckeho jazyka a kultúry, 2015. 111s. ISBN 978-963-12-2945-5.
- ŠAK, P.: *Výchova detí v kresťanskej rodine v súčasnosti*. In: *Kresťanské manželstvo ako mystagógia lásky : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*, Prešov, 5. máj 2016, Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta

- Prešovskej univerzity v Prešove, 2016, S. 7-15. ISBN 978-80-555-1600-4
- ŠAK, Š.: 2002. *Kresťanská rodina ako základný článok života cirkvi a spoločnosti*. In: Pravoslávny teologický zborník 25/10, Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU, 2002, s. 165-180 ISBN: 80-8068-166-X
- ШИМАНСКИЙ, Гермоген. Христианская добродетель целомудрия и чистоты по учению святых Отцов и подвижников Церкви. Часть 3. Христианская семья - училище благочестия. Москва 1997. ISBN 5-89101-024-0.
- Tv и компьютер их влияние на человека*. 2004. Экран и наши дети. Свято- Успенская Почаевская Лавра 2004.
- Творения иже во святых отца нашего Иоанна Златоуста*. Т. 4. Санкт-Петербург 1898.
- ZOZULAK, J., 2001. *Katechetické poslanie Cirkvi*. Prešov: Prešovská univerzita Pravoslávna bohoslovecká fakulta.
- ZOZULAK, J. 2003 Nikolaj Velimirovič, Nový Zlatoústý. Prešov. ISBN 80- 968883-1-5.
- ZOZULAK, J., 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. 1. vydanie. Prešov. ISBN 978- 80-8068- 693-2.
- ZOZULAKOVÁ, D., 2002. *Kresťanská rodina a jej vplyv na deti podľa svätého Jána Zlatoústeho*. In: Pravoslávny teologický zborník PU v Prešove, PBF, roč. XXV (10), s. 195-202. ISBN 80-8068-166-X
- ZOZULAKOVÁ, V., 2009. *Didaktika pravoslávnej náboženskej výchovy ako školského predmetu*. Prešov 2009. ISBN 978-80-555-0016-4
- ŽUPINA, M., *Kresťan a blížny*. In: *Kresťanská etika v dnešnej a zajtrajšej spoločnosti*. Prešovská univerzita v Prešove, 1. vydanie. Pravoslavná bohoslovecká fakulta, 2005.

ŽUPINA, M., 2006. *Kresťanská výchova ako základ rodinného šfastia*. In: OCM, č.1, Prešov 2006, s. 19 – 21.

ΧΑΡΩΝΗ, Β.: 1993. Παιδαγωγική ανθρωπολογία Ιωάννου χρυσοστόμου, 1.diel, Αθήνα 1993.

Register

A

alkohol, 57, 58, 62, 67
Ambróz, 51
Apoštol Pavol, 16, 27, 30, 35, 66
Athanasios Limassolský, 23

B

Biblia, 15, 69
Boh, 5, 13, 14, 16, 22, 26, 29, 30, 31,
43, 45, 46, 48, 50, 59
bytosť, 46, 56

C

Cirkev, 17, 30, 31, 49, 56, 58, 59

D

demografia, 54
dieťa, 8, 26, 32, 35, 37, 41, 43, 45,
46, 47, 48, 49, 53, 58, 60, 61, 63,
67
drogy, 56, 61, 67
Dušpastier, 56

E

egoizmus, 24, 25, 53, 57, 59
Eli, 42, 43

G

Grigorios, 60, 61

H

Halloween, 3, 64, 65
Helios, 10
Herodot, 9
Hodnoty, 67
homosexualita, 56

I

Isus Christos, 16, 17, 29

J

Ján, 1, 2, 17, 21, 22, 28, 31, 34, 37,
38, 48, 63, 77
Ján Zlatoústý, 21, 28, 31, 37, 38, 63

K

Kornélius, 14
kresťan, 47, 50
kríza, 23

L

Láska, 14, 17, 32
Lukáš, 23

M

manžel, 12, 19, 23
manželka, 19, 23, 25
manželstvo, 8, 9, 15, 17, 19, 23, 24,
29, 30, 31, 34, 44, 70, 72

N

náboženstvo, 67
Narkománia, 57
Noe, 26, 27

O

Ozaiáš, 16

P

Paisij Svätohorský, 48
Patologické javy, 3, 54
pedagóg, 38
pohanský sviatok, 65
Pokánie, 56
Porfírij, 52
prorok, 16
prostitúcia, 56
psychické poruchy, 63

R

rodičia, 17, 20, 26, 32, 36, 46, 48,
49, 52, 54, 60, 62, 63, 68

Rodina, 3, 6, 7, 9, 12, 16, 21, 32, 46,
47, 50, 51, 53, 57, 67, 70

S

Samuel, 43
Sirach, 40
Sociálni pracovník, 57
Starec Paisij, 48, 61, 72
Sväté Písmo, 5, 30, 31, 50, 66

T

tajina, 23
technológia, 67
Teofilakt, 50

U

úcta, 11, 16, 24, 26
Učitelia, 67

V

Vasilij Veľký, 30
viera, 5, 19, 45
výchova, 3, 17, 31, 32, 34, 44, 45,
47, 49, 50, 55, 70, 72, 74

Z

závislosti, 57, 67

Názov: Biblicko – teologický pohľad na kresťanskú rodinu
ako východisko pre spoločenskú krízu

Autor: ThDr. Pavol KOCHAN, PhD.

ThDr. Ján PILKO, PhD.

Recenzenti: prof. ThDr. Milan Gerka, CSc.

doc. ThDr. Štefan Šak, PhD.

doc. PhDr. Bohuslav Kuzyšín, PhD.

Technický redaktor: ThDr. Ján Pilko, PhD.

Vydavateľstvo: Diecezjalny Ośrodek Kultury
Prawosławnej "ELPIS" w Gorlicach

ISBN ISBN 978-83-63055-65-3